

14.1829

HORIA

• TRAGEDIE ISTORICĂ ÎN 5 ACTE •

DE

GHITĂ POPP.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

EDIȚIUNEA SOCIETĂȚII „PETRU MAIOR“ A JUNIMII ROMANE
STUDIOASE DIN BUDAPESTA.

• BUDAPESTA, 1891. •

PROPRIETATEA SOCIETĂȚII.

TIPARUL INSTITUTULUI TIPOGRAFIC ÎN SIBIU.

H O R I A

TRAGEDIE ISTORICĂ IN 5 ACTE

DE

GHITĂ POPP.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

EDIȚIUNEA SOCIETĂȚII „PETRU MAIOR“ A JUNIMII ROMÂNE
STUDIOASE DIN BUDAPESTA.

BUDAPESTA, 1891.

PROPRIETATEA SOCIETĂȚII.

TIPARUL INSTITUTULUI TIPOGRAFIC ÎN SIBIU.

Motto: Când dreptul tãu cu bine nu-l poți scoate,
la arma 'n mână, arma-ți dă dreptate.

(Horia, actul V, scena 5.)

35425

Întroducere.

Conscii de chemarea noastră ca societate compusă din tineri cu studii academice, am lucrat totdeauna într'acolo, să lăţim în cercul membrilor noştri iubirea limbii şi literaturii române. Spre acest scop am sistemisat o comisiune literară, a cărei menire e producţiunea ştiinţifică şi literară şi totodată studiarea şi criticarea lucrărilor membrilor noştri. Resultatele activităţii noastre au fost mulţumitoare. Cu anul curent administrativ facem un pas mai departe, încercăm lăţirea cercului nostru de activitate, păşim şi înaintea marelui public român cu roadele muncii noastre. Am luat anume concludul, ca cu finea fiecărui an administrativ să edăm cea mai bună lucrare, fie ştiinţifică, fie literară, ce ni-s'a prezentat spre cetire din partea membrilor noştri. Afăcerea s'a predat spre studiere şi aducere de propuneri meritorice comisiunii noastre literare, care în 20 Maiu a. c. 'şi-a şi prezentat raportul seu, propunând spre tipărire piesa prezentă scrisă de membrul nostru Ghiţă Popp. Valoarea literară a acestei tragedii este netăgăduită, căci atât în formă, fiind prima lucrare dramatică română scrisă în iambi, cât şi în modelarea momentului tragic al revoluţiunii lui Horia formează un progres pe terenul literaturii noastre de acest gen. Adăugând la aceste şi interesul general pentru toţi Românii faţă cu un moment aşa de însemnat din istoria noastră, credem cu drept cuvânt, că nici succesul material nu va lipsi întreprinderii noastre. Păşim deci hotărâţi şi cu încredere, lăsând primul cuvânt de apreţiere publicului nostru cetitor, rezervându-ne totodată dreptul ca la timpul seu să ne dăm şi noi mai amănunţit seamă despre motivele, care ne-au împins la facerea acestui pas.

Budapesta, în Iunie 1891.

Societatea „Petru Maior“.

Horia.

Tragedie istorică în 5 acte, de Ghiță Popp.

Persoanele:

<i>Horia</i>	} capii revoluțiunii din 1784.	<i>Braniscean</i>	} iobagi din ținutul Hațegului.
<i>Cloșca</i>		<i>Lepedat</i>	
<i>Crișan</i>		<i>Grozav</i>	
<i>Dochia</i> , soția lui Horia.		<i>Tămaș</i>	
<i>Ileana</i> , fata lui.		<i>Pleșa</i>	
<i>Jonel</i> , mirele Ilenei.		<i>Marcu</i>	
<i>Kemény</i> , baron, comite-suprem al comitatului Albei-inferioare și guvernor ad interim al Transilvaniei.		<i>Faur</i>	
<i>Nopcsa</i>		<i>Sgârciu</i>	} iobagi din giurul Abrudului.
<i>Mailath</i>		<i>Dăncuț</i>	
<i>Kendeffy</i>	} nobili.	<i>Berna</i>	
<i>Fiăth</i>		<i>Nariță</i>	
<i>Lörincz</i>		<i>Catur</i>	
<i>Kép</i>		<i>Crângul</i>	
<i>Nyúl</i>		<i>Marian</i>	
<i>Arpád</i>		<i>Iuncu</i>	
<i>Hunfy</i> , baronesă, văduvă.		<i>Todea</i>	
<i>Nuțiu</i> , iobagiu al baronesei Hunfy.		<i>Bursu</i>	} iobagi din Zarand.
<i>Pavel</i> , iobagiu.		<i>Nicula</i>	
<i>Lucaciu</i>		<i>Muntean</i>	
<i>Lupenciu</i>	} Iobagi din ținutul Hațegului.	<i>Barbu</i>	
<i>Manu</i>		<i>Giurgiu</i>	
<i>Sicărean</i>		<i>Vertan</i>	
<i>Urs</i>		<i>Giurca</i>	
<i>Micula</i>		<i>Costan</i> , preot, numit de popor și »vicar«.	

Iobagi, nobili, preoți, soldați, servitori, călăi.

Locul: Munții-Apuseni, cetatea Deva, Alba-Iulia. Anul: 1784.

ACTUL I.

O odaie bine mobilată.

Scena primă.

Kemény

(cetind finea unui autograf trimis de Iosif II.).

..... Din partea Românilor acum a treia-oară 'mi-au sosit amare plângeri contra nobilimii. Ei cer forme noue de drept. E dorința Mea, ca să dați acestei afaceri o deosebită atențiune. Preste tot, una nu pot s'o retac, iubite guvernor, anume: În călătoria mea din urmă prin Ardeal am vădut, cum țeara sângeră din mii de rane. A sosit momentul să măturăm din monarchie un trecut plin de păcate și rușine. Voesc a face începutul cu regularea legii agrare, să scie și țeranul cu ce este legat de domnul seu, ear' acesta până unde-'i merge dreptul, ca să înceteze odată lupta dintre drept și datorință. Astfel vom purcede treptat, nimicind toate legile crunte, înlocuindu-le cu legi mai umane.

Oho! Te prea grăbesci cu nimicirea,
Monarchul meu! Acele legi prea crunte,
Așa scim noi, sînt binemeritate
De aceia, care în timpurile grele
Au fost puternic sprigin regilor,
Și ele au fost de nou sancțiionate,
Din punct în punct, de însași Mama Voastră,
Când a venit, cu Voi în brațe'n Presburg,
Să-și plângă soartea'n fața nobilimii.
La glasul ei Maghiarii au prins arma
Și strămoșescul tron 'ți-'l-au scăpat
Din ghiarele lui Frideric-cel-Mare —
Și-acum, drept mulțumire vrei să tragi
O dungă preste drepturile lor?
Mai bin' vieța decât dreptul nostru!
Sau doară luptă vrei? Să ai dar' luptă!
(Se așează mănios la masa de scris, un servitor).

Servitorul. Afar' așteaptă un iobagiu român.

Kemény. N'am vreme de iobagi.

Servitorul.

Că ar avè nisce scrisori . . .

'I-am spus, dar' ți-ce,

Kemény (năcăjit).

Ei, între!

Scena a doua.

Kemény cu Horia.

Horia (întră și se opresce la ușe).

Kemény (distras). Te chiamă?

Horia.

Horia!

Kemény (fiindcă Horia tace).

Ei, vorbesce dar'!

S'aud ce cauți!

Horia.

Ce-am căutat demult

Și n'am aflat, deși am cărunțit
Căutând mereu . . .

Kemény (înterupându-l).

Mai scurt!

Horia.

Măria Ta,

Eu caut dreptate!

Kemény (fixându-l).

Cine te-a trimis?!

Horia.

Trimis sînt de Românii din Ardeal
Să 'naintez aici plânsoarea noastră. (Îi dă nisce acte.)

Kemény.

Cum? Horia? — Horia! numele acesta
Îmi pare că l-am auzit odată, —
N'ai fost și la Viena?

Horia.

Fost de trei-ori.

Kemény.

De trei-ori! Cum? De ce de trei-ori?!

Horia.

Vream

Să aflu adevărul din isvor.

Kemény (fixându-l cu ironie).

Ei, l'ai aflat?

Horia.

Aflat!

Kemény (tot cu ironie).

S'aud și eu!

Horia.

Că la plânsorile Românilor
S'a dat de trei-ori domnilor porunca
Să se mai curme nedreptățile.

Kemény (încrêțând fruntea).

Cin' ți-a spus asta?!

Horia.

Tocmai împăratul!

Kemény.

Nu știu nimic, nici eu și nici guvernul!

Horia.

Așadar' împăratul a mințit
Și voi pleca a patra-oară 'n sus.

Kemény (bătând cu piciorul în pământ).

Cutezi pe împăratul să-l mânjesci?!

Horia. Din noi doi unul vęd că îl mânjese,
Dar' nu știu care.

Kemény (lasă să cadă scrisoarea din mână, cu ochi schinteietori face vre-o câțiva pași înspre *Horia*, șuierând).

Ha! (Apoi se opresce deodată, liniștit). Din ceruri luna
Privesce blând, — deși o latră câinii.
Iobagiu nemernic! eată eu te-ascult:
Ce nedreptăți vi-s'au făcut, (bătând cu piciorul) vorbesce!

Horia (liniștit).

Încep cu mine. M'ați amenințat,
Că voi ajunge sub spânzurătoare,
De voi mai cuteza a mă mai plânge.

Kemény.

Eu?

Horia. Nu! dar' alții ca Măria Ta.

Kemény (iritat).

O, ține minte, — acolo și ajungi!

Horia. Așa am ȃis și eu cătră 'mpăratul,
Și-atunci . . .

Kemény (întrerupându-l tot mai iritat).

'Ți-a ȃis doar' că te scapă el? — Să vęd (face vre-o câțiva pași spre ușe, ca să strige pandurii).

Horia (rece).

Nu! dar', 'mi-a dat scrisoarea asta 'n mână!

Kemény (se opresce).

Horia. Pân' nu voi face alte rele 'n lume,
Ca ce-am făcut, de min' să nu vęd prindeți (dându-i scrisoarea).
Cetesce-o Măria Ta!

Kemény (după-ce a cetit-o).

Cinstesc

Pe împăratul, c'ar fi vai de tine (aruncându-i scrisoarea la picioare, măsurându-l cu dispreț).
Te miri ce vei mai fi mințit prin Beciu!

Horia (ca înțepat, dar' stăpânindu-se).

Așa-i! Ce ȃic iobagii — e minciună,
Dar' ce ȃic domnii — tot e adevăr! (Apoi din ce în ce mai pasionat).

Au e minciună ce mărturisesc:
Că opt Români — e anul încheiat
Decând tot muceȃesc în temnița
Din Galdă, ear' copții lor cerșesc?

Și ce-au păcătuit acești Români?
Au cutezat s'adune bani, să pot
Ajunge 'n Beciu, și-acolo să desfășur
Amara soarte a Românului,
Ce domnii ni-o țes și de ți!
Au e minciună, că pe la hotare,
Prin răspântii, la toate podurile,
În loc de cruce — stă spânzurătoarea,
Pe care cioare croncănesc a moarte? —
Au e minciună, că prelungă drumuri
Zac oameni morți, zac trupuri putrede,
Ca groaza să-l cuprindă pe iobagiu?!
Au e minciună, că 'n Țiua mare
Ne spargeți uși, ne pângăriți femeile,
Împingeți mirele dela mireasă
Și necinstiți 'i-o dați înapoi,
Lingându-vă și mâna, c'ați pătat-o —
Și tot noi suntem mincinoși, — tot noi?!

Kemény (după o scurtă tăcere, în care fixează pe Horia).

Și ca să vezi, că ești nedrept — (făcându-'i semn)
dic ședii! (După-ce s'a așezat)
Ascultă! Cu 'mpăratul nu ne sparii!
A da țeranului vr'o bunătațe
Atîrnă numai dela voea noastră.
Și ca să vezi, că sînt om cu dreptate —
Slobod ați încă pe acei țerani!

Horia. O dulce mîngăiere! Când de veacuri
Simți sete, mulțumesci și pentr'un picur! —
Măria Ta! dar' ce este-un picur
Pe-un suflet ars de-al flacării pojar?!

Kemény. Fiți blânzi — și milă veți afla la noi!

Horia (cu mîndrie).

Eu n'am venit, ca milă să cerșesc!
— Odată 'n tîrgul din Cîmpeni veduț-am
Cum un sumeț baron cu calul seu
Sêlbatec a sdrobot pe-o muiere.
»De ce-ai făcut aceasta« — îl întreb.
»Noi domnii avem drept pe-acest pămînt
»Sê împărțim și moarte și vieață,
»Sê-ți dovedesc?« — Eu trist m'am dus în cale-'mi!

Kemény. Cred Ți! căci astfel sună dreptul nostru!

Horia. Și eară străbătînd Ardealu 'ntreg,
Pe unde-am știut că-'s frați de-ai noștri,

Ajung și-n partea ce o chiamă Sasii
„Pământ săsesc«. Nu-i iobăgie 'n el!
Aici — 'mi-am ȃis — vor duce-o frații bine!
»Ean' spune-'mi, cum trăiți voi pe aici?«
Întreb pe unul. »»Ca și voi de rău!
»Trăim cu ghiața 'n sin ca vai de noi;
»Mulți au fost alungați de pe moșii
»Cu sila, mulți s'au dus de voe bună,
»Să scape de huliri și de batjocuri««.
Și 'ntreb pe-un Sas: »De ce-ați scos pe Români?«
»»Noi avem drepturi dela moși-strămoși,
»Să scoatem pe străini de printre noi!««
— Ce dar ceresc, ce bun neprețuit
E 'n lume dreptul, 'mi-am gândit, când poți
Să-'l lași din fii în fii de moștenire.
Au unde-am fost noi pe atunci Români,
Când se 'mpărțiau în țeara asta drepturi?
Au cine ne-a chiebat la împărțeală?
Nu sântem noi doar' vechi moșteni aici?
De-aceea am fost de trei-ori la Beciu,
De-aceea și acuma sânt aici,
Nu doară milă se cerșesc, căci mila
Se 'ngroapă cu acela ce o 'mparte,
Și-atunci de nou Românul se pornească
Cerșind pe la 'mpăratul după milă?
Sântem sătui de-a bate ușile,
Noi vrem mai mult, cu mult mai mult ca milă,
Vrem drepturi fiilor de moștenire
Și pază 'mpotriva celor lacomi.
Nu sciu vorbì ales, ci eu o spun
Așa precum o simt: Măria Ta,
Să fie dreptul împărțit frătesce,
Ear' după drept — și toate sarcinile!

Kemény (care 'l-a ascultat cu mirare).

Ascultă, Horio! Cin' te-a pus la cale?

Horia. Năcazul și a noastră soarte tristă!
E atât de greu să scii, ce-i drept și nedrept?

Kemény. Ei, dragul meu, scii, dreptul este-un leac,
Și leacul nu se bea decât în picuri.
Dă-'i bolnavului leacul tot deodată
Și îl omori.

Horia. Va fi, dar' și eu sciu,
Că cerul își dă ploaia în șiroaie
Când de arșiță e crepat pământul.

Kemény. De cumva domnii 'n adunarea țerii
Vor hotărî, că lipsă-aveți de drepturi —
S'or da, dar' nu deodată, ci pe rînd,
Și nu pe-a împăratului poruncă. (Lingușitor)
Și-acum vei înțelege, c'ai greșit,
Când ai plecat de-adreptul la 'mpăratul,
Ca să ne înegresci în fel și-n chip.

Horia. Stau bun, că tot ce-am ținut e adevăr!
Dar' când îți perți nădejdea, când . . .

Kemény (întrerupându'l).

Nădejdea

O perți atunci, când 'ți-ai perdut răbdarea.

Horia (sărind în sus). Răbdare? Bine dară, vom răbda

Păn' domnii se vor aduna la sfat,
Și vom vedè, că ce gând au cu noi.
Dar' când păharul vieții noastre triste
Se va umplè de-amar și de venin,
Când nu vom mai putè răbda . . .

Kemény (repede).

Atunci?

Horia (arătând spre cer).

Iertare-omucere de la cel de sus, [library Cluj](#)
Și-atuncia ne vom face noi dreptate! (pausă).

Kemény (se preumblă în sus și în jos, apoi se oprește în fața lui Horia).

Șești jos! Ascultă-aici! Ai casă?

Horia.

Am!

Cu mâna mea cioplit-am bârnele,
Le-am închiegat și-am ridicat păreții.

Kemény. Și casa când ai vrè s'o muți, ce faci?

Horia. Ei, ce să fac, desprind de sus încet
O bârnă după alta păn' la tălpi . . .

Kemény. De ce nu 'ncepi de jos cu dărîmarea,
Trăgînd deodată tălpile afară,
La ce atîta lucru și năcaz?

Horia (zimbînd).

Ciudat! atunci s'ar răsturna păreții
Și m'ar sdrobî sub ei . . .

Kemény.

Vădut-ai dar'?

Ia bine 'n seamă pilda ce 'ți-am spus-o!
De vei cerca să smulgi tu cu puterea
Acea talpă, ce de veacuri poartă

Clădirea drepturilor nemeșesci,
Făr' se'astepti pân' noi vom pune mâna,
Ca se desfacem bârnă după bârnă,
Clădind din ele o clădire nouă —
Sfârmat vei fi de-a ei dărîmătură,
Ți-o scrie pe ai sufletului lespeđi!

Horia. O, când aș sci, că se întemplă 'ntr'alt an,
Sau preste doi, sau chiar și preste trei ani,
Aș dice, fraților! să mai răbdăm!
Dar' cum cunosc eu firea lor?

Kemény (aspru).

Ce fire?

Horia. O, ascultați-ne, și va fi bine!

Kemény (și mai aspru).

Prea mult cârtiti! Și ce vreți voi Români!

Horia. Ântêiu și 'ntêiu: Să ștergeți iobăgia!

Kemény (sărind în sus).

Destul!

Horia (rece). A doua: Să se ȃică 'n lege:

Românul e mostean în țeara asta,
Nu că-i venetic, nici că-i suferit,
Și a treia isvorește din a doua:
Că noi Români să înțrăm în drepturi
Cu celelalte neamuri deopotrivă (se scoală).

Kemény (furios).

Așa stăm dar'?! De viu vei fi 'ngropat
În temnița, ce va fi mai adîncă!
Acolo, căne, poți visa tot drepturi,
Pân'-ce de foame ȃi-i mușca din carne,
Pân'-ce cu unghia ȃi-i face groapa! Ach! (Se aruncă spre ușe).

Horia. ('i-se pune înainte, ținându-i scrisoarea împăratului în față).

'Napoi! în numele împăratului!

Kemény (amețit de turbare).

Jobagiul!... Cutezi să-mi stai în cale?!...! Tu?!
Pe toți vă trag pe roată... vă despici!

Horia (cu voce înaltă).

O, să-ți cunoașteți pe acești iobagi
Din fir în păr, v'o jur! (ese.)

Kemény (leșinând).

Rebeli! Rebeli! (Cortina cade.)

Scena a treia.

Schimbare.

Scena reprezintă o odaie în casa lui Horia. În fund o ușe, la dreapta o fereastră, la stânga o altă ușe ce duce într'o odaie laterală. La masă șede Ileana torcând, mamă-sa ocupată cu cusutul.

Ileana (torcând îi cade fusul).

Măi, par'că nici să fie făcătură,
Mereu îmi cade fusul,

Mama.

Semn că nu-ți

Stă gândul pe la tors.

Ileana.

Mai scii! Dar' chiar

Nici gândurile tale nu-s pe-acasă,
Măicuță, că ești prea tăcută ađi,
Ca tata, când e câte-odat'acasă.

Mama.

Scii, draga mea, ce ți avem noi ađi?

Ileana.

Ađi? avem Marți și mâne-i sərbătoare.

Mama.

O, Marți a fost, când eu cu tătăl tțu
În casa asta am întrat ântțeu (Se scoală și se duce la fe-
reastră, privind afară cu jale.)

Ileana.

Ce tristă ești tu câte-odat'.

Mama.

Mă ved

C'acum eșind dela biserică
Și cu nuntașii apucând pe calea
Ce duce sus pe coastă pân' aici.
Cu ce nădejde am suit eu dealul,
Cu ce nădejde am pășit pe prag —
Și-acum?...

Ileana (lingușindu-o).

O dragă mamă, fii voioasă!
De ce tot gânduri negre țeși?

Mama.

Să nu țes,

Când ved, că tatăl tțu din ți în ți
Tot mai tăcut și tot mai trist se face?

Ileana.

Eu ved că e închis ca un mormânt
Și nu-i cu săptămânile pe-acasă.
Dar' ce să-î faci, așa-i năravul lui!

Mama.

Că veți, că nu 'i-a fost așa năravul,
Tu poți vorbi, că nu-l cunosci altfel,
Eu îl cunosc. Când ne-am luat de soți,
Om vesel nu era ca el în munți.

Cânta cu diua 'ntreagă și horia
— De-acî 'i-au pus și numele de „Horia“.
Cu cine se 'ntâlnea, el sta de vorbă,
Chiar și pe un copil, de nu mai mult,
Îl întreba: „Al cui ești mîi? ce mai voinic!“
Și-acum? Ean spune-mi, în vîceta ta
Vedut-ai tu pe tatăl tîu rîdînd?

Ileana. Deu mamă! Veđi, la asta n'am gîndit!

Mama. Și cum lucra cu drag, în dreapta, stînga,
Și cît de bine ne mergea atînci!
Ori-unde puneai mîna, dai de ceva,
În casă, curte, 'n șură ori grădină.
Și acum? Vedut-ai tu la vr'un vecin
Pustietate ca'n cuprinsul nostru?

Ileana. Veđi, mamă, cum ești tu, n'ai vrut sî-mi spui
Nimic de aceste pîn' acum!

Mama. Sî te 'ntristezi?

Ileana. Și cum a venit asta?

Mama. Nu sciu! atîta sciu, cî într'o seară
Au nimerit la noi Crișan și Cloșca.
Pe mine m'au mînat ca sî mî culc,
Ear' ei s'au pus la sfaturi noaptea 'ntreagă,
Că încă dimineața 'i-am aflat
Șoptind cu capetele laolaltă.

Ileana. Și-acuma parcă's tot pe-aici.

Mama. Vedut-ai?

De-atînci, o fîca mea, în casa asta
Dureri s'au încuibat și griji amare.
Pe Tatăl tîu îl ved plecînd în ceea đî
Pe jos la împîratul.

Ileana (cu mirare naivă).

La 'mpîratul!

Mama. Cînd după luni de đile s'a întors
Nu-l cunosceam, — era tîcut și trist,
Părea c'a 'mbîtrînit ca dintr'odată.
Și de atînci, veđi, tot aș a o face:
Te pomenesci numai cî-și ia toiagul
Și straița 'ncîrcată cu scrisori
Și-apucă drumul, ađi la domnul ășta,
Și mîne la 'mpîratul, ađi la Cluj
Și mîne la Sibiiu și ear' din cap.

Ileana. Și pentru-ce, măicuță, ai aflat?

Mama. Nu sciu de bună seamă, una sciu,
Și asta-mi roade ȃilele,

Ileana (încordată).

Ce-i, mamă?

Mama (luându-o de mână și căutând fricoasă împregiur)

Am auȃit de ici de pe colea,
Că domnii toȃi au pus ochii pe el;
Mă tem, că n'om avè un bun sfîrșit.

Ileana (îngrijată).

Vai! mamă, doară nu 'l-or prinde cumva?

Mama. De vor vrè domnii — pot, ei poruncesc (pausă).

Ileana (apucându-o de mână).

Măicuȃă, ah! îmi vine 'n minte ceva,
Scii când am fost la tîrgul din Cămpeni
Cu fina Ana . . .

Mama.

Sciu!

Ileana.

Atunci un domn

— Finuȃă ȃice că-i baronul Nyul —

Mereu ne-a urmărit printre mulȃime,
Deodată mă opresce 'n loc și 'ntreabă:
»A cui ești, dragă?«

»A lui Horia ȃin
Albac, Măria Ta!«

»Ah, a lui Horia? Hm!

Dar' unde-i tatăl tȃu?«

»S'a dus de ieri

»Cu Cloșca și Crișan la nisce tîrguri«.

»Așa! cu Cloșca și Crișan s'a dus?

»Că faini crai mai sînt acești trei!«

Mama (repede).

Veȃi?

Ileana (continuând).

»Deu faini! »Pentru-ce nu-'s faini?«

Mama (spăriată).

N'ai ȃis?!

Ileana.

Ba ȃeu am ȃis, dar' nu s'a măniat,
Căci m'a 'ntrebat cu bine și frumos:
»N'ai vrè sè te faci doamnă? Ce ȃici, place-ȃi?«
»»Nu ȃeu, Măria Ta, eu sînt mireasă — «
Și-atunci îndată vorba 'și-a schimbat-o:
»Și unde-i casa voastră în Albac?« —
»»A noastră? În vîrful Feregetului« —
»Când voi veni pe-acolo la vènat
»Te caut, sè-mi dai un pic de apă«. —
»Sè vii, Măria Ta, că apă-avem!«

Mama (încrucisând mâinile).

Nefericito, ce-ai făcut?

Ileana.

De ce?

Mama. De va veni când sîntem singure?

Ileana. Să vie, n'am făcut doar' nici un rău!

Mama (zimbînd).

Ești o copilă încă! Dee cerul
Să nu cunosci această lume altcum,
Făr' tot așa, cum 'ți-se pare ați (luând-o de mână)
Doar' vor veni și pascile odată
Să vă luați cu Ionel, și-atunci
Te ved' grijită și pe tin'.

Ileana.

Eu sciu,

Că n'oi lăsa pe Ionel să umble
Bătînd acele drumuri.

Mama (sărutându-o).

O, de-ai fi

Măcar tu fericită! (Se aude un cântec ca din depărtare).

Ileana.

Mamă, auzi?!

E Ionel! da, îl cunosc pe glas!
Măicuță dragă, veți gătesce ceva (o împinge cu drag în odaia
laterală).
Acum se veți, m'ascund ici după ușe
Și-așa 'ți-l spariu, cât...

Scena a patra.

Ileana, Ionel, apoi mama.

Ionel (încă de după scenă).

Pe-acasă sînteți? (Între și se opresce în mijlocul căsii).

Ileana (se apropie de el pe nesimțite și-i acopere fața cu mâinile).

Ionel (pipăind mâinile).

O, du-te, du-te, și nu te-ai mai duce!

Ileana (lăsându-l).

Te-ai spăriat, așa-i?

Ionel (privindu-o drept în ochi).

Da cum se nu,

De un voinic ca tine!

Ileana.

Veți așa,

Voinică, nevoinică, când voi vrea
Te fac să vii pe-o coadă de vătraiu!

Ionel.

Că veți-că mă aduce dorul tău!

- Ileana.* Vedî?!
(Apoi luându-l în grabă de mână, ca-și-când 'și-ar aduce aminte de ceva.)
Vai, ce 'mi-a spus Măicuța, de-ai scî!
- Ionel.* De bine ori de rău?
- Ileana.* Pe cum o iai!
- Ionel.* De-i rău, nu-'mi spune încă, păn' nu-'mi dai
Trei sărutări, sê-'mi fugă spaima.
- Ileana.* Ah! trei deodată! Cum sê nu!
- Ionel.* Nu-'mi dai?
- Ileana.* Nu ȕeu!
- Ionel.* Nu-'mi dai, Ileano?
- Ileana.* Nu, Ionel!
- Ionel.* Dă-'mi păn' te rog, că de te-oiu prinde cumva . . .
- Ileana* (fugênd după masă).
Nu poți!
- Ionel.* Te prind!
- Ileana.* Ean cearcă!
- Ionel.* Eată-mê! (Fug unul după altul pe după masă, mama întră.)
- Mama.* O tinerime, ce voios 'ți-e gândul!
- Ionel.* Așa-i că sîntem veseli, mamă! (dându-i mîna) Ce faci?
- Mama.* Da nu prea multe! (punênd o pânzătură pe masă) Fiți aȕi
încă veseli,
Că mâne nu scii ce aduce ciasul!
- Ionel.* Ce-i aȕi cu voi, de tot a rău cobîți?
- Mama.* Căci sciu; de ce te temi nici nu te trece!
- Ileana.* O Doamne, de-'i vor face ceva!
- Ionel.* Cui?
Și cine? Ce minune-i asta? spuneți!
- Mama.* Ascultă, Ionel! (luându-l de mână și pășind înainte) Tu
poate scii.
Pe unde-i Horia? După ce tot umblă?
- Ionel* (rîdênd).
De el e vorba? era sê mē spariu.
Sciți ce? Voi fiți pe, pace și tăceți!
Când vom fi gata, veți vedē cu ochii.
- Mama* (desperată).
Așa 'mi-a ȕis și Horia: „Veți vedē!”
Chiar asta-i, că mē tem de ce-om vedē!

Ileana (cătră Ionel).

Așa, tu scii de toate și-ai tăcut!

Mama. Ascultă, Ionel! tu scii ce scii.

Ionel. V'am spus, lăsați-ne pe noi în pace!

Mama. O Ionel! De domni se vă feriți!

Ionel (ca întepat).

Să se ferească ei!

Ileana. Ei poruncesc!

Ionel. Noi nu-'i mai ascultăm.

Mama. E vai de noi,

De nu le ascultăm porunca. Scii
Cum a pățit muierea Nuțiului,
Când nu s'a dus la tors la baroneasa?
Că au bătut-o pân'a rămas moartă,
Ear' baroneasa se uita din trepte,
Și cine-a cutezat să ăică ceva?

Ionel. Dar' baroneasa, ean întreab-o, scie,
Că unde 'l-a împins pe Nuțiu cea faptă?!
Scii, Nuțiu din om de cinste ce era,
Ađi a ajuns bețiv și prăpădit?

Mama. Și cu nevasta lui Crișan, nu scii?
Când cu toporul a sărit la groful?

Ionel. Putea altceva, dacă ei ca hoții
Se furizează 'n casă, când sciu bine,
Că-'s duși bărbații și-au rămas femeile?!
Ca mamă, ce ai face 'n locul ei?

Mama. Eu? . . . ăeu nu sciu . . . dar' . . .

Ionel. Veđi! ca ea ai face!

Noi n'am uitat, Românul ține minte.

Ileana. De n'ar păți-o tata!

Ionel. N'aveți grije!

El poate-că sosesc încă ađi,
Sau ne 'ntălnim pe drum.

Mama și Ileana (deodată). Pe drum?!
Ionel. Vedeti!

De-atăta vorbă era mai să uit,
De ce-am venit: eu ađi plec într'o cale
Și 'mi-am gândit, că nu voiu face rău
De mă abat pe-aici.

Mama. Dar' să grăbesc (ese).

Scena a cincea.

Cei dintâiu fără mama.

Ionel (apucând pe Ileana de mână).

Ce ȃici, acum îmi dai o sărutare?

Ileana (stă nemișcată, cu capul plecat).

Ionel. Ileano, ce-i cu tin'.

Ileana. Ah, lasă-mă!

Ce veselă eram.

Ionel. Și-acum?

Ileana. Și-acum,

Decând ați povestit de domni, de tata, . . .

O, Ionel (își acopere fața) o groază m'a cuprins.

Ionel (trăgându-o la piept cu drag și încredere).

Așa, precum te țin acum în brațe,

Aș vrea să vĂd pe cel ce 'mi-te-atinge (o sărută pe frunte și se uită lung în fața ei).

Mama (între și vĂdĂndu-'i, se opresce în ușe, apoi ca perdută în gĂnduri):

O Doamne! dĂ-le bine 'n lume, Doamne! (vrea sĂ gĂteascĂ masa.)

Ionel. SĂ nu mai ostenesci, mĂ duc.

Mama. Dar' totuși.

Ionel. Nu, mĂ grĂbesc!

Ileana. Mai stĂi pĂn' vine tata.

Ionel (vesel). Fiți vesele! Cu-al primĂverii vĂnt

NĂ va sosi și binele în țearĂ,

Și-atunci . . .

Mama. O, voi aveți ce-aveți!

Ionel (luĂndu-le de mĂnă). De-ați scĂ.

Ce-avem în gĂnd . . . dar' trebuie sĂ tac . . .

VĂ las cu bine (ese repede).

Mama și Ileana. SĂ te 'ntorci cu bine.

Scena a șesea.

Cei dintâiu, fără Ionel.

Ionel (cĂntă dupĂ culise. Din ce în ce cĂntarea sună tot mai lin, pĂnĂ-ce se perde în depĂrtare).

Plecat-au Moții la țearĂ,
Cu cercuri și cu ciubarĂ,

Si cu tocuri de rășină
În țeară după fărină *).
Munții noștri aur poartă,
Noi cerșim din poartă 'n poartă . . .
Du-mă Doamne'n pace-acasă,
La copii și la nevestă!

- Ileana.* Nu-l mai aud . . . acum e jos în vale (pausă mică. Deodată se aude sunetul blând al unui clopot).
Măicuță, sună de-a vecerne, — auți?!
Mama. E cătră seară, și se pleacă ziua! (deschide ușa din fund. Soarele în apunere, panorama.)
Biserica e prea departe 'n vale,
Să ne rugăm aici dar', fiica mea:
Pe călători să-i ducă Domnul sfânt
În pace-acasă — și pe tatăl tău. (Améidoué îngenunchiază, precând clopotul sună tot mai lin.)

Scena a șaptea.

Cei dintâiu cu baronul Nyul.

Nyul (încă de după scenă).

Tac toți pe-aici? Ce? (vedându-le) Ah! Cluj

Ileana (zărindu-l, spăriată).

Acesta-i, mamă!

Nyul (înaintând spre ea.)

Te-ai spăriat, puicuță?

Mama (reculogându-se).

Ne rugam . . .

De-accea . . .

Nyul (aspru).

Ești doar' mama?

Mama.

Mama!

Nyul (la o parte).

Draci! (cătră Ileana.)

Mă mai cunosci?

Ileana.

Cunosc, Măria Ta!

Nyul (lingușindu-o pe sub barbă)

Nu 'ți-ai uitat? . . .

Ileana (dându-se la o parte).

De ce-am fâgăduit?

Da cum să fiu uitat! aduc îndată (vrea să ese).

Nyul.

Ean stai fetiță! Unde?

Ileana.

După apă!

Điceai atunci că vii . . .

*) Rotacism, în loc de faină.

Nyul (ca-și-când 'i-ar plesni o idee). Ah! după apă!
Așa-i! (în sine voios) Tu ești a mea! (tare) Las' apa dragă!
Aș bè un pic de vin.

Mama. Vin nu avem,
Măria Ta, și cârcîma e departe.

Nyul. Fugi d-ta până la cârcîmă (aruncând un ban pe masă). Aici!

Mama (punându-se între el și Ileana).
Măria Ta! sînt mama, și-'ți sciu gândul.

Nyul. Ce? nu ascuți, când eu îți poruncesc!

Mama. Ascult — dar' fata va veni cu mine!

Nyul, (luând pe Ileana de mână).
Aici rămâne fata! Te-ai cărat?!

Mama. O domnule! în numele aceluia,
La care ne-am rugat când ai intrat . . .

Nyul. Destul! prea mult vorbești!

Ileana. Aibi milă, domnule!

Mama. De rugăciune 's calde încă buzele . . .

Nyul. Iobagiu! și nu ascuți?! Vă duc legate (vrea să ese).

Ileana. Amar de dîile vieții noastre!

Mama (aruncându-se în genunchi).
Veți, pe genunchi te rog . . .

Nyul. În lături!

Mama. Nu spurca

Sfințenia acestei căsi!

Nyul. În lături dîc! (bate din pîlmi, doi argați întră, cătră ei)
Legăți strigoaia! (cătră Ileana) Ear' tu-'mi vîi pe 'cal!

Ileana (acățându-se de grumazii mamei).

Nu mă lăsa, măicuță! (Servitorii le desfac, Nyul prinde pe Ileana în brațe, ear' ei se acată de mama; aceasta scapă și punend mîna pe o sêcure, se pune în ușe).

Mama. Nici un paș,
Că vă sdrobesc!

Nyul (cătră servitorii). Tîndale! prindeți! (Servitorii se aruncă pe ea, Horia întră.)

Scena a opta.

Cei dintâiu cu Horia.

Horia (apărënd). Stați! (toți se dau înapoi, pausă mică.)

Mama. O Horio! (își acopere fața.)

Ileana. Tato! scapă-ne, o Tato! (se aruncă în brațele lui.)

Horia. A vrut legate să vă ducă? Sciu!
Voiu fi eu tată și bărbat în casă! (cătră femei)
Vedeți și duce-vă-ți în ceea casă,
Căci eu — mă voiu grijă acum de-acesta. (Ileana ese cu
mamă-sa).

Nyul. De mine? Tu? (face semn servitorilor să ese) Să nu crești,
că mă tem.
Ei! cine ești?!

Horia. Al tțu judecător!

Nyul (rîde). Ha! ha! Scii cine-ți stă 'nainte?

Horia (apropiindu-se de el și privindu-'i drept în ochi). Un porc!

Nyul. În iad cu tine, căne! (punënd mîna pe pumnal.) Eu sînt
domn!

Horia (apucând cu mîna stîngă mîna dreaptă a baronului, îl ține 'n loc,
privindu-'i în ochi).

În casa mea și preste cinstea mea (respicat)

Sînt eu domn (strînge mîna baronului ca în clesce, încat
acesta arată pe față semne de durere).

Numai eu (lăsându-'l de mînă). Și-acuma dă!

Nyul (stă frapat și confus).

Horia. Tu, care ești din ceata celor mari,
Cari cu nesățiu și lăcomie soarbeți
Dulceața de pe acest întins pămînt
Și vă 'mpărțiți în bunurile lui,
Ear' nouă ni-ați lăsat să bem amarul —
Din goana ce-ați pornit asupra noastră
Am mai scăpat un singur razim, Unul:
»Evlavia și cinstea căsii mele«.
— Tu, care numai poftelor slugind,
Cu fire desfrînată ai cercat
Să îmi răstorni și razimul acesta —
De crești, că am greșit când te-am oprit,
Aici (îngenunchiînd și desfăcendu-'și pieptul) lovesce!

Nyul (își întoarce fața rușinat).

Horia (sărind sus). Ha! tu nu lovesci!
Se vede dar', că totuși eu am drept.

Nyul (lasă pumnalul să cadă și rușinat ese pe ușe).

Horia (privind în urma lui).

Așa 'și-ascunde păcătosul fața,

De rađa adevărului cel sfânt.

Te du și spune semenilor tței,

Că 'n mîni 'mi-ai fost — și eu nu te-am sdrobot! (cu voce înaltă)

Și-acuma — ne vom face noi dreptate!

(Cortina cade.)

ACTUL II.

Scena primă.

Cârcimă în Mesteacăn. Nuțiu. Cârcimarul.

(Nuțiu șede la un corn de masă, cârcimarul îi pune înainte o sticlă cu vin).

Nuțiu (fără să se uite la cârcimar). Umplut-ai bin'?

Cârcimarul. Cred ȳeu, și cupa-i dreaptă!

Nuțiu (măsurându-l cu dispreț).

Și tu vorbești de drept? Ești un mișel,
Că și stăpânul tău!

Cârcimarul (semnificativ). Stăpănu-i domn!

Nuțiu. Toți domnii sânt mișei!

Scena a doua.

Cei dintăiu cu Pavel.

Pavel (intră și se așează la cornul celalalt al mesei, apoi aruncând pălăria pe masă).
Cârcimare, vin!

Nuțiu (răzimat pe un cot se întoarce încet și aruncă o privire preste umeri înspre Pavel, apoi ear' îi întoarce spatele, morăind ceva).

Pavel (examinând vinul ce 'i-l-a pus cârcimarul înainte).

Șci că 'l-ai botezat!

Cârcimarul. N'avem nărav,
Baronul ține beuturi curate!

Pavel. Foc și pucioasă preste toți baronii!

Nuțiu (dela celalalt corn al mesei). Amin!

Pavel (fixându-l cu coada ochiului). De unde ești, ortace?

Nuțiu (tot cu spatele cătră el). Eu?

Pavel. Din țeara rēului, dar' tu?

Năcazului!

Nuțiu (ridică încet capul, îl fixează cu coada ochiului, privirile dela amēndoi se întâlnesc, — mică pauză).

Atunci noi sântem frați!

Cârcimarul (care 'i-a observat mereu, la o parte).

Că bune poame sânteți! Vai de lume!
Când se 'nfrătesce rēul cu năcazul! (ese.)

Nuțiu (apropiindu-se de Pavel).

Ortace bea, de bin' că ne cunoașcem (il îmbie cu sticla).

Pavel. Că 'n bună mână-i!

Nuțiu (îchină). S'auđim de bine!

Pavel (luând sticla).

Ba peară binele! (după-ce a beut.) Să pot, ortace,
Tot binele din lume 'l-aș stîrpi,
Și rēu aș sēmēna pe tot rozorul!

Nuțiu. Grea vorb'ai rēsturnat. (îchină) Noroc ortace! (după-ce
a beut)

Nu-'mi pasă, de-ar perî tot binele,
Dar scii — de domni 'mi-e milă — ce vor face . . .

Pavel (dând cu pumnul în masă).

Venin îmi dă, dar' nu-'mi vorbi de domni!

Nuțiu. Aha! dar' și pe tine te-au pus bine!

Pavel (resignat).

M'au pus . . . pe veci! . . .

Nuțiu. Doar' nu?! Și ce-ai pățit?

Pavel. Ce încă om pe lume n'a pățit!

Nuțiu. Mai scii?!

Pavel. Sciu!

Nuțiu. Da de am pățit-o eu?!

Pavel. Ca mine nu!

Nuțiu. Hm! Ai avut muiere?

Pavel (sărind în sus).

Blăstēm pe cel-ce 'mi-a mînat-o 'n groapă!

Nuțiu. Da prunci?

Pavel. O pruncii mei!

Nuțiu. Da casă? curte? . . .

Pavel. Avut! avut! și-acum nu am nimic ('și-acopere fața).

Nuțiu. Dar' tot mai sînt ca mine încă 'n lume!

Pavel (tânguindu-se).

Plecat-am amēndoi voioși de-acasă,
Și m'am întors cu trupul ei sdrobot,
Ēar' eu — cu sufletul rănit pe veci.

Nuțiu. De cine-i vorba!

Pavel. De soția mea!

Nuțiu. Doar' n'a murit moarte curată? Ce?

Pavel. 'Mi-a omorît-o!

Nuțiu (venind mai aproape). Omorît-o? Cine?

Ean spune!

Pavel. Omorît-o 'n ȃia mare!
În fața mea!

Nuțiu. Cum? Și tu ai lăsat-o?

Pavel. Audi! eram în târgul din Cămpeni,
— Scii câtă lume vine la un târg, —
Pe șes de-alungul Arieșului
Mulțimea bășbăia în sus și 'n jos
Ca roiul de albine într'un stup.
Eu cu a mea ne târguiam cu'n Jidov,
Când deodată țipete s'aud!
»Fugiți, că dau cu caii preste voi,
Feriți-vă, vin domnii!«

Nuțiu. 'Mi-am gândit,
Că le cunosc plăcerea blăstemată.

Pavel. Pân' mă trezesc, că unde s'arunc ochii,
Ne-au și ajuns cu caii 'n spate. Ca o ceată
De necurați, răstoarnă, prăbușesc
Copii, femei, moșnegi, tot ce sta 'n cale.
Nevasta mea e prinsă de vîrtegiu —
Un țipet — și ea zace sub copite,
Ear' preste ea trec caii durduind.
Atunci, ca taurul împuns, cu'n răcnet
M'arunc în frêul unui coconaș:
»Pe loc stăi, căne, viu nu-'mi scapi de-aici!«
»Iobagiu!« «îmi strigă, și din cismă scoate
Un bețigaș, în vîrf cu bumb d'argint,
Se 'nalță 'n scări, ridică mâna, dă,
Și ah! (țipă și pune mâna pe ochiu.)

Nuțiu (spăriat). Ce-i?

Pavel. Coconașul 'mi-a sdrobot un ochiu!

Nuțiu. Ha! Dumnedeule în cer! auzi?
Tot doarme al tîu fulger în tăcere?

Pavel. Decând soția-i moartă, pruncii mei
Prin lume rătăcesc, căscioara mea
S'a dărîmat, pe prag cresc buruieni,
Căci eu, ah! toată voea 'mi-am perdut-o.
O ȃi, o singură a fost destul,
Ca Domnii s'-'mi îngroape-al meu noroc,
Ear' ei ȃic, — c'au avut o ȃi plăcută!

Nuțiu. Ajunge omului un singur ochiu
Pe-al seu dușman în suflet s'-'l lovească! (luându-'l de mână
și pășind înainte.)
Ascultă! după toate, căte-'mi spui
Ce ai de gând să faci?

- Pavel.* Să plâng!
- Nuțiu.* Să plângi!
- Atâta-i tot?
- Pavel.* Ce pot?
- Nuțiu.* Și alta nu scii?
- Pavel.* Ce-aș scii?
- Nuțiu.* Nu scii făr' să oftezi? Auđi!
Oar' când îți rupe cineva un dinte
Ce faci?
- Pavel.* Ce faci? . . . Ești cu el rupt!
- Nuțiu* (privindu-l cu dispreț). O bou!
(Îi întoarce spatele și se așează la masă.)
Nu ești de mine! (ear' se scoală) Rogu-te, grăbesce,
Și ȃi-i baronului s'e-ți scoată iute
Și ochiul celalalt. Ce faci cu ochii,
Când nu veđi biciul, ce lovesce 'n tine?
- Pavel.* Scii că mă superi?
- Nuțiu.* Nu uita, auđi,
Să dai și mânilc s'e 'ți-le taie.
Ce lipsă ai de mâni, când tu nu scii,
Că de dușmani cu mânilc te aperi.
- Pavel* (amenințând).
Îți spun, nu mă batjocor!
- Nuțiu.* Și dacă
Mai sânt în lume dobitoai ca tine,
Vă strîngeți laolaltă, rogu-vă,
Tăiați-vă urechile de om,
Și v'e lipiți de-acelea (făcend semnul) de măgar,
Și duceți saci în moară!
- Pavel* (pășind cătră el). N'ai tăcut?!
- Că te sfărîm!
- Nuțiu* (liniștit). Tu? Muierotcă! Tu?
Și 'n tine se mai poate-aprinde ceva?
Când ei norocul ca pe-un hârb 'ți-l sparg
Și tu nu scii, decăt s'e te bocesci?! (cu dispreț).
Mergi, suflet josnic, pleac' al t'eu grumazi
În jug ca bou ori de nu te-ascunde
În adîncimea negrului pămînt! (Îi întoarce spatele și se
așează.)
- Pavel* (sdrobit).
Ori-ce, — dar' josnic nu's . . . ȃi-'mi ce s'e fac . . . și . . .
- Nuțiu* (sărind în sus).
»Ochiu pentru ochiu și dinte pentru dinte« —
Așa stă par'că în scriptură.

Pavel (ca-și-când ar începe a pricepe). Ce?

Nuțiu.

Eu nu sînt omul vorbelor, mai mult
Al faptelor. Pe tine însă vîd,
Că trebuie să te 'mboldesc cu vorba.
Credî, că năcaz c'al tîu în lume nu-i?
Ascult'aici! — Tot ce-ai avut tu sfînt,
De ce norocul tîu 'ți-a fost legat
Aveam și eu odată — nu mai am!
Vădută-am cum sub biciul de călău
Soția mea în chinuri 'și-a dat duhul.
La țipetele ei — am lacrimat,
Și petrile s'ar fi topit de milă!
Dar' cînd am aruncat a mea privire
La baroneasa, care-a dat porunca,
La fața ei cea rece, împetrită —
Am tresărit — și n'am mai plîns! . . . eu nu!
Dar' cel mai negru cîas din vieța mea
Era 'napoi, avea să vie încă.

Un singur ficioarăș 'mi-a mai rămas,
Sprigin avea să 'mi fie 'n toamna vieții —
Avea să fie, — dar' n'au vrut alții! . . .

Era în țiu de Rusalii. Eată
Că vin în sat (pandurii dela curte, library Cluj)
'Să mergeți toți, — așa vrea baroneasa —
Să faceți coperiș la șuri!« . . . Ne-am dus!
Și stam în vîrfurile șurii cu ficiorul,
Cînd domnii se 'ntorceau dela vînat,
'Nainte baroneasa văduvă.
Cum ne zăresce face-un semn și toți stau.
'Ați n'am avut noroc la vînatore,
'Doar' am aici! . . .« ridică pușca . . . ochesce . . .

Un tunet . . . și ficioru-'mi cadă mort! . . .
Toți bat în palme și-o laudă cu hohot! —

Ear' eu în spate 'mi-am luat ficiorul
Și seara am plecat spre cîntirim.
Acolo, în tăcerea nopții, singur,
Mormîntul maicii sale, încă proaspăt,
'L-am desfăcut, 'mi-am aședat povara
Și ear' l-am astupat. — Nici slujbă sfîntă,
Nici sunete de clopot, nici cîntări,
Nimic nu 'l-a 'nsoțit, — decît durerea-'mi.
La ce de-aceste, dacă am jurat
Să răsplătes, și fără Dumneșeu. —

Apoi acasă m'am întors și-acî
La casă și la șură foc li-am dat,
Să ardă toate, chiar și amintirea
C'am fost și eu odată fericit.

Acolo 'n flacări toate s'au topit (apucând pe Pavel de
braț strigă)

Ha! omule! Nu toate, una nu:
Al răsbunării dor. O lume! auzi! (în extas)
Să nu am parte de cereasca milă,
Pământul nu-'mi îngăduie răpaus,
Afară să-'mi arunce trupul meu,
Și când va fi a doua înviere,
Când trîmbița sună-va 'n tot pământul, —
Uitat să fie al meu suflet,
Când eu îmi voi uita de răsbunare!

Pavel (electrisat).

Ortace! ha! din iepuri tu faci urși,
Al tîu sînt, da, al tîu cu trup și suflet!

Nuțiu (apucând sticla).

Ființa ta și-âl tîu noroc, femeie,
De-ar fi în sticla asta amîndouă,
Aici — privesce — (o trîntesce de pămînt, la sunetul ei tresare)
(mică pauză, privind sticla) ha! tu nu mai ești!

Și cum am sfărîmat această sticlă,
Așa eu voi sfărma și pe acela,
Care-ar țerca să mă împedece,
Sau ar lua în scut pe baroneasa.

Cârcîmarul (întrînd).

Ce-i Nuțule, cu cine te cerți eară?

Nuțiu.

Cu tine, mîi, și cu întreaga lume;
Slugoiu, lingi blidele de pe la domni
Și mîna ce te bate o sâruti.

Cârcîmarul (ese clătînînd din cap).

Nuțiu.

Uf! că îmi vine cu astfel de oameni
S'arunc în bolta cerului, s'o sparg,
La ce-a lăsat să crească și de-acestia (cătră Pavel)
Las' vorbele și plînsul babelor,
Ale bărbaților sînt faptele.

Pavel.

Afurisit să fiu de mă mai tem. . .

Nuțiu.

Vrei să-'mi urmezi și să te legi de mine?

Pavel.

Precum se leagă vița strîns de par,
Așa mă leg și eu acum de tine,
De-am merge chiar în iad.

Nuțiu.

Atunci ascultă! (Se așează amîndoi.)

Demult tot torc în gîndul meu un lucru,
E timp să țesem tortul.

Pavel.

Țesem giolgiu!

Nuțiu. Da, giolgiu de 'nmormântare pentru domni,
Aceste lipitori, ce sug din noi.
Deodată, într'o ȃi le facem groapa
Prin toate unghiurile Ardealului.

Pavel (clătinând din cap).

Cu toți deodată s'o luăm e greu.

Nuțiu. Ușor!

Pavel. Și cum?

Nuțiu. Cu foc și cu măciucă!

Pavel (căutând împregiur).

Încet, s'e nu ne-auȃă cineva!
Și s'e ne duc'al nostru gȃnd lui Horia.
Scii ce a ȃis odată într'un tȃrg?
»De va cerca s'e-și facă cineva
»De capul seu dreptate, — vai de el.«
S'e așteptăm, el merge la 'mpăratul;
Și par'că scii, că Horia-i întru toate,
Ce ȃice el odată, este ȃis!

Nuțiu. El merge la 'mpăratul? Mare lucru!
N'a fost de-atâtea-ori la Împăratul?
Simțit-ai ceva tu sau el sau altul?
Nu sântem chinuiți ca și 'nainte?
Nu's furci? nu-i roată? — Horia e un prost!
Tot bate ăle drumuri și când vine
Cu câte-o hărtoagă de scrisoare
Dela 'mpăratul, toți înhoalbă ochii
Vedȃndu-o, și cred, — veȃi Doamne, — acum
Am prins pe Dumneȃul de picior.
Și ce fac domnii cei mari din Sibiu?
Șcrisoarea o ascund, pe Horia meu
'ȃi-l dau pe trepte 'n jos tot preste cap,
Și-apoi se 'ncepe ear' din nou povestea.

Pavel. Hm! tu ai ȃis ce-ai ȃis; acum pricep:
Nu-i modru, domnii ascund hărțile.

Nuțiu. N'a fost chiar împăratul prin Ardeal?
Putut-a isprăvi cu domnii ceva?
Nici de 'mpăratul, nici de-a lui scrisoare,
Și de-ar fi chiar cu șapte mari peceti
N'au teamă Domnii, — numai de măciucă.

Pavel. Și mie, ia-mă drace, 'mi-a 'umblat
Așa ceva prin cap, dar' nu sciam ce-i?
Și-apoi 'mi-am mai gȃndit și alta.

Nuțiu. Ce?

- Pavel.* Să fiu pe pace, scii, că omul pacinic
Tot o să ese el la cale-odată.
- Nuțiu.* Da, după-ce 'ți-a stors mēduva toată
Și te-a adus la sapa cea de lemn
Și 'ți-a scos ochii, — poți eși la cale.
- Pavel.* Ortace, 'mi-ai aprins lumină 'n cap,
Așa le spui, ca și din evanghelie.
- Nuțiu* (ingâmfat).
Când eu Românilor li-aș sta în frunte,
Cu domnii — uită-te la mine — s'a gătat!
- Pavel.* Mai sânt ca noi?
- Nuțiu.* Câți muguri într'un codru.
Doar' pe la țirguri n'am vorbit în vânt.
'Ți-i-am muiat și 'ți-i-am sumuțat,
Precum sumuți o haită după lupi.
Să fie lac, că broascele s'adună!
- Pavel.* Și când s'ncepem hora?
- Nuțiu.* Când? ascultă!
Eu voi străbate Hațegul de-alungul
Să dau ortacilor de-acolo scire.
- Pavel.* Ear' eu printre Crișeni câștig noi prietini,
Că sânt umblat pe-acolo.
- Nuțiu.* Veți așa
Și după-ce 'i-ai pus la cale bine,
Le spune ce-ți spun eu acum: În noaptea
De sfântul George, după Pasci, începem.
Când vor vedè din culme 'n culme focuri,
Să sară toți pe curțile domnesci,
Ei dela Criș și noi de cătră Hațeg,
Ear' celelalte —
- Pavel.* Mie-'mi spui?! . . .
- Nuțiu* (punēndu-'i mâna pe umeri, vesel). Ortace
Acum Țic și eu că ești om.
- Pavel* (dând din cap) Măi, măi!
De n'ar fi numai una.
- Nuțiu.* Care una?
- Pavel.* Mă tem să nu ne sciricească Horia.
- Nuțiu.* Ei, și apoi?
- Pavel.* Scii, că în noaptea asta
Va fi o mare adunare-aici?
Sosesce Horia, Cloșca și Crișan.

Nuțiu. Că mult îmi pasă! Nu le scii năravul?
Li-a spune Horia ce-a ȃis Împăratul,
Și li-a mai arăta și vre-o scrisoare.
— Că de scrisori-'i plină straița —
Și-apoi se duc ear' precum au venit,
Credând, că ei au pus la cale lumea.

Pavel. Dar' dacă hotăresc chiar astăzi ceva?

Nuțiu. Las' ei să hotărască, noi o facem.

Pavel. Dar' dacă hotăresc și ei ca noi
Să se arunce asupra domnilor?

Nuțiu (cugetându-se).

Hm! scii ce? întocmim dar' lucrul altcum,
De hotăresc și ei să se răscoale. . . .

Pavel. Așa cred eu.

Nuțiu. Dar' amînăm și noi,
Ca să ne răscolăm cu ei deodată.
Atunci ni-aduc pe moara noastră apă,
Că — scii — ca umbra ne lipim de ei
Și omorîm și pârjolim ce-afîm.

Pavel. Dar' dacă Horia va oprî aceasta?

Nuțiu (scărpinându-se în cap).

Ești ca o babă: tot cu »dacă«, »dacă«.
Măi! ai văduț să arđă dela șură
Chiar numai coperișul cel de paie,
Și ce-i în șură nu?! — când lași să arđă.

Pavel. Eu nu!

Nuțiu. Nici eu! Când nu stîngi arde tot.
Și dacă Horia pune foc la șură,
Dar' vrea să arđă numai coperișul,
Sau ȃis pe romănesce, dacă Horia
Te-a sumuțat asupra domnilor,
Dar' domnilor să nu le faci nimic,
Eu cred, că Horia nu își trage seama.

Pavel. Așa e hotărît, n'am ce mai ȃice.

Nuțiu. Ești luminat?

Pavel. Acum sînt luminat!

Nuțiu. Dar' să plătim?

Pavel. Las' că plătesc eu tot.

Nuțiu (mai mult îndemnându-'l decât oprindu-'l).

Auđi aici! Să nu mai fi umblat!

Pavel. Ortace, las', de bin' că ne cunoașcem. (Strigă.)
Cărcimare! (acesta vine) Na! aici e preste tot,
Să nu gândeșei, că-ți rămănem datori (aruncă nisce bani
pe masă).

Cârcîmarul. Las' că rămasu-'mi-au destui datori
Precând eram cârcîmar în Vidra.

Nuțiu (fixându-'l).
Vidrean ești?

Cârcîmarul (închipuit). Hm! Pe judele de-acolo,
Pe Bota, îl cunosci? Veți — 'mi-e nănaș!

Nuțiu (împingându-'și pălăria pe ceafă).
Așa? nănaș? o vai de capul tău!
Cinstit nănaș mai ai, te poți fâli!
Îi spune, că mă 'nchin cu sănătate,
Și se-'și dee socotelile la sat,
De șapte ani de zile va fi vreme,
De nu îi măsur gîtul! Da, te 'nhoalbă! (*Cârcîmarul* ese).
(Apucând pe Pavel de mână și pășind înainte.)
Măi! când te rod străinii, nu 'ți-e ciudă,
Dar' când ai tîi te jefuesc, ortace,
Îmi vine se-'i acăț de cornul lunei!

Pavel. În iad cu ei! haid' mergem!

Nuțiu. Da, se mergem,
Și o văpăiță noi vom aprinde,
Încât și stelele se se topească.

Scena a treia.

Schimbare.

(Un loc șes, încungiurat de dealuri și pădure. În stînga pe deal se vede biserica din Mesteacăn, în dreapta alt deal, de pe amîndouă scobori pe cărări.
E noapte, numai luna luminează scena.)

Lucaciu, Lupenciu, Manu, Urs, Micula, Braniscean, Lăpădat, Grozav, Tămaș, Pleșa, Cloșca, toți înarmați, Cloșca încins cu o sabie, poartă cisme și o mantauă albă de militari.

Lucaciu (de după scenă).
Vedeți colo în vale luminări?
Acolo e un sat!

Cloșca. Mesteacănul!
Căci eat' aici biserica pe deal (pășesc pe scenă).

Grozav. Ortaci, sîntem la fața locului!

Cloșca (privind în giur).
Nu-i nime încă aici? Țineam cu capul
Că noi din Hațeg vom sosi pe urmă,
Și-acum noi sîntem cei dintăiu la loc.

Lăpădat. Doar' n'au simțit din lucru ceva domnii?

Cloșca. Nu cred, dar' noi am sosit prea de vreme.

Lupenciu. Ce timp avem?

Micula. Trecut de miezul nopții,

Căci găinușa nu mai e pe cer?

Cloșca. Tăceți! n'ați audit?

Tămașiu. S'aude vorbă!

Cloșca (merge înspre fund, privind cătră dealul din stânga).

Sânt prieteni! Horia și cu Moții sei (din stânga se văd oameni coborînd).

(Toți merg într'acolo. De pe deal se scoboară: Horia, Juncu, Todea, Bursu, Nicula, Ionel, Muntean, Barbu, Giurgiu, Vêrtan, Giurca.)

Cloșca cu ai sei. Bin' ați venit!

Horia cu ai sei. Bin' v'am găsit ortaci! (Horia și Cloșca vin înainte, precând ceilalți rămân înapoi strângându-și mâinile).

Horia. Ean spune'mi dar', pe unde ai umblat,
Ce-ai isprăvit? ce gând au Hățeganii?

Cloșca. Precum ne-am înțeles deunădi,
Eu Hațegul 'mi-l-am ales sê-'l mișc.
Ca cerșitor, sê nu fu cunoscut,
— Căci scii cum ne pândesc de-o vreme 'ncoace. —
L'am străbătut de-alungul și de-alatul.
N'a fost un târg, un sat, n'a fost colibă,
În care nu m'a dus piciorul meu.
Și 'n ori-ce loc aceleași suferințe,
În ori-ce loc aceleași lanțuri grele
Și-aceleași dor nespūs, de a le sfârma.
Êar' unde-am dat de inimi amorțite,
Acolo li-am vorbit cu graiu aprins!
De cel-ce e străin în țeara sa,
Străin pe locul unde-i dorm strămoșii,
Batjocorit în datini și credință,
Dat la o parte ca o rea unealtă —
— Vedeți, đic, astfel sântem noi Români! —
Și duh de vieață dătător părea
Că 'n a lor oase reci s'a străcurat.
Ochi schînteiau și brațe se 'ncordau,
Ba lăcrimând vedeam moșnegi l'auđul,
Că poate fi pentru Român ș'un alt traiu,
Decât legat de glie sê se tîrăe.

Apoi din Hațeg m'am dus mai departe.
Pe-ascunse căi, dormind noaptea sub poduri
Sdrențos, flămënd, în mână c'un toiag
— Așa ajung în Țeara-Ungurească.

- Horia.* O Doamne, nu te 'nduri de-atâta rivnă?!
- Cloșca.* Și 'n scurt, ce în Ardeal am început
În Teara-Ungurească am sîrșit.
Pe unde eu am străbătut, acolo
Sămēnța-i sēmēnată, o ploiță —
Și vesel va 'ncolți o nouă vieață.
- Horia.* Sămēnța va 'ncolți, și de-am uda-o
Cu ce avem mai scump — cu-al nostru sânge. —
(Intorcēndu-se cātră ceilalți, care într'aceea s'au apropiat).
Și-acum sē ne deschidem inimile!
Sē vēd, doar' poate-că cunosc pe unii
Din frații Ardeleni și Ungureni.
- Tămaș.* Nu scim, cunosci-ne, noi însă toți
'Ti-am auzit de nume și de veste.
Eu sînt Tămaș (arētând la toți pe tînd)
aici stă Brăniscean
Aici Grozav și Lepedat aici
Și sîntem toți din Teara-Ungurească.
- Horia.* În ori-ce colț al lumii ni-ar sta vatra,
Un graiu grăim, un port purtăm, un dor
Nutrim, oar' nu ne-ar bate Dumnezeu
Când n'am ține ca frații laolaltă?
- Lucaciu.* Și tot ca frați 'ți-'ntindem și noi mîna.
- Horia* (dāndu-'i mîna).
Ce vēd, un cunoscut din Zam? Lucaciu!
De multe-ori la masa tă' cu drag
M'ai ospētat, cānd eu veniam din Beciu
Și straița și punga-'mi erau goale.
- Lucaciu.* Ce am făcut eram dator s'o fac.
N'ai ostenit tu oare pentru noi?
Nu pentru binele Romānilor
Ai alergat, uitānd de ale tale.
- Horia.* O, de-am avē încai folos din toate!
(Se aude sunetul unui tulnic).
- Ionel.* Ați auzit? dau semn cu tulnicul
- Vērtan.* Sînt Zărādenii! — eată' cā scoboară! (pe dealul din
dreapta scoboară oameni).
- Barbu.* Crișan în frunte, cine-i după el?
- Giurgiu.* Nu-i un preot?
- Urs.* Părintele Costan!
- Todea.* Costan! acestuia îi dīc vicar?

- Urs.* Căci el e tuturor mângăietor,
Și soartea tristă a iobagiului
O poartă pe-a sa inimă miloasă. (Pe potec se scoboară
Crișan, Costan, Marcu, Faur, Sgârciu, Nariță, Dăncuț, Berna,
Catur, Cringul, Marian).
- Costan.* O Horio! cin' ar fi creșut atunci,
Când întorcându-te dela Viena,
Întrai la mine și îmi povestiai,
Cum Împăratul te-a primit cu bine,
Cum pân' în capăt ni-asculta plânsoarea
Și mângăiat te trimitea acasă.
Oar' cin' ar fi creșut, că pe împăratul,
Având de prieten, chiar pe împăratul,
S'ajungem totuși, ca noi înșine
Dreptate să ne facem cu puterea.
- Horia.* Ni-e martor cerul: toate le-am cercat
De jos și până sus la Împăratul,
Să ni-se ușureze trista soarte
Pe cale pacinică — Ei vreau așa!
Românul nu mai are scaun de lege,
La care să se poată jelui.
- Crișan* (ca întâmpat). Noi n'avem scaun de lege 'n țeara asta?
— Aici stăm Ardeleni și Ungureni —
Dar' ne prefacem noi în scaun de lege.
- Toți.* Așa să fie!
- Marcu.* Nu-'s judecători
O altă soarte să ne hotărască,
Vom hotărî dar' noi de soartea noastră.
- Costan.* Și nu simt milă pentru noi străinii,
Șimți-va Tatăl cel ceresc și El
Va pune 'n cumpănă ce hotărîm
- Catur.* Să facem dar' un scaun al judecății!
- Dăncuțiu.* Un cap s'alegem, pân'-ce hotărîm.
- Pleșa.* De ani un om ne umblă 'n rîndul nostru,
Îl scim cu toții: Horia fie capul!
- Horia.* Se cade 'n sfat, bătrânii să stee 'n frunte.
- Costan.* Mai vechiu aici e moșul Marian.
- Giurgiu.* Dar' nu mai are graiu; sërmanul moș,
Fiindc'a ȃis cătră baronul seu,
Că noi sîntem moșteni în astă țeară,
S'a poruncit să 'i-se taie limba.

- Crișan.* De s'ar tăia la toți Românii limba
Isvoarele-ar șopti, că cine sîntem?!
Nariță. Ridice mâna, cine-i pentru Horia. (Toți ridică mânil.)
Faur. Toți vreau! deci Horia, pune-te în frunte!
Horia (pășesc în mijloc, toți formează în giurul lui un semi-cerc).
Feriți de toți, ascunși în umbra nopții —
Așa începem statul sortii noastre.
Și nu aceasta mă măchnesce, nu,
Dar' vă întreb: avem noi oare drept,
O altă soarte-a cere 'n țeara asta?
— Se dice, c'ar sta scris în legea țerii:
'>Românii nu sînt pămînteni aici,
'>Credința lor nu se primesce 'n lege,
'>Ci-'i suferim pentru folosul țerii!< —
— Când noi pe-acest pămînt sîntem venetici,
Când noi pe sub ascuns ne-am furișat
Pe locurile altora, atunci —
E drept să stăm în rînd cu animalul,
Ce încă-'i suferit pentru folos.
De nu — sînt ei străini și noi moșteni.

Crișan (pășind în mijloc).

Romănu-i vechiu moștean pe-aceste locuri,
Atât de vechiu, cât codrii ce-'l umbresc.

Berna. Așa s'a ȃis din moși și până aȃi.

Nariță. De scii mai mult despre trecutul nostru,
Crișene, povestesc de-amăruntul,
Prin cȃte au trecut strȃmoșii noștri,
C'ȃșa sȃ scim pe ce ne clȃdim soartea.

Crișan. În mintea ori-cȃrui Român și aȃi
Trȃesce ca un vis întunecat
O amintire despre-un vechiu trecut.
Ear' dela oameni iscusiti de carte,
Eu urmȃtoarele am aȃdit:

Depart, înspre-Apus, — aȃșa se dice —
Era un împȃrat atȃt de tare,
Încȃt nu-'l încȃpea întreg pȃmȃntul.
Puternicul 'și-a 'ntins hotarele
Pȃn' în vecinȃtatea unui craiu
Rȃsboinic și fȃlos din fire-afarȃ.

Și craiul des cu oastea nȃvȃlia
În țeara împȃratului vecin,
Și pustiind și jefuind în cale-'i,
Cu pradȃ încȃrcat venia acȃsȃ. —
Acum se scoalȃ marele 'mpȃrat,
Și oști nenumȃrate el adunȃ:

Călări, pe jos, leiți în zale lucii,
Așa pornesc, pe craiu să-l umilească.
Pe trei părți deodată întră 'n țeară
Și luptă ne mai pomenită 'ncepe.
Ca-și-când munții 'n capete s'ar bate
Așa oștirile isbesc de-olaltă,
— Pământul din țitini se clătină. —
Dar' înzadar se opintesc craiul,
Căci soartea lui — se vede — fu să peară.
Bătut și fugărit spre-a sa cetate,
Vedând, că nu mai e nici o scăpare,
Fălosul craiu, decât să cadă rob
La cei străini, — el însuși își dă moartea.

Cloșca. Spre pilda tuturor, câți gem în jug.

Crișan. Poporul seu, puțin cât a rămas,
Ia lumea 'n cap și-și părăsesce țeara.

Acum vestitul împărat adună
Din toată 'ntinsă sa împărăție
Ostași aleși și harnici lucrători
Și îi implântă 'n țeara cucerită,
Bogată 'n rîuri, în câmpii mănoase
Încinsă cu un brâu de muni măreți
Purtând în sin comori, pe crescet codrii,
Aici se crească și să vețuească.

Și blând le era traiul ani de-alungul,
Căci până când ostași păziau hotarele,
Țeranul brazda și-o trăgea în tignă
Și fericirea pe pământ umbla.

Aceea țeară e Ardealul nostru,
Și-acel popor, ce se chiamă Romani. . .

Toți. Români cum sîntem noi?!

Crișan. Ei sînt

Străbunii nostri! (Mișcare în popor).

Voci diferite. Cum? Ardeal?! Străbuni?! (pausă mică).

Lucaciu. Ce depărtare între ei și noi!

Pleșa. Străbunii nostri domni pe-aceste plaiuri,
Noi, strănepoții — robi pe aceleași plaiuri?!

Vêrtan. E cu putință astfel de schimbare?
N'a fost statornică împărăția?

Crișan. În lume ce-i statornic, ca schimbarea!
— În mijlocul adîncii liniște
Un vuet sună, greu, înăbușit,
Ca ferberea de nori îngrămădiți,

Când grindine și fulgeri plămădesc.

Și eată năvălesc din Răsărit

Pe cai sălbateci, sprinteni ca săgeata,

Ca umbrele întunecând pământul,

Străine neamuri cu străine limbi.

Tresar ostașii, la hotare sar —

Ce mai ciocniri, ce mai versări de sânge.

— — — — —
Nu țile, luni, ci ani îndelungați

Luptau străbunii cu acest potop,

Căci se lupta iubirea de moșie

Cu pofta lacomă după comori.

Și neamuri tot mai multe isvoriau

Din hăul larg al Răsăritului,

Precând străbunii tot mai mult slăbiau.

Atunci poruncă lasă împăratul:

Ostașii să se tragă înapoi,

Cu ei și toți câți vor să se scutească,

Dând țeara pradă limbilor străine.

Catur.

Ce? și s'au dus strămoșii noștri?

Crișan.

Nu toți

S'a dus ostașul, căci stă sub poruncă,

Dar la rămasă țeranul în opincă, library Cluj

Legat cu dor nespus de-a sa moșie

Și de mormintele părinților.

Faur.

Străbunii bine au făcut, mișel

Cel-ce își lasă brazda părintească!

Cloșca.

Așa vor fi gândind și-acei străbuni,

Altcum n'ar fi purtat câte-au purtat,

Căci rupti de împărăție, de-a lor mamă

Alt razim n'aveau decât brațul lor.

Ear' când slăbia și razimul acesta

În luptă cu năvala de popoare,

Atunci ei adăpost căutau în munți. —

De câte-ori de pe aceste piscuri,

Cu lacrimi se uitau străbunii noștri,

Cum jos în șes ardeau ale lor vetre,

De câte-ori ei au vădut trecând

Preste câmpiile îmbelșugate

Al neamurilor zdrobitor potop. —

Potopul a trecut — Noi am rămas.

Braniscean. Ha! unde erau Ungurii pe-atunci?!

Crișan. Acum vin și ei și ne afl'aici.

Voci diferite. Ați audit! Ei ne-au aflat aici

Nu noi pe ei. Deci noi suntem mai vechi.

Grozav. Dar' cum au prins ei rădăcini aici?

Crișan. Așa, că aușind de țeara noastră,
Cât e de roditoare și bogată
Trimit pe doi bărbați pe subt ascuns
Să aște, cine locuesce 'n ea.
Și despre toate bine luând seama,
Și mai ales pe unde pot intra
În țeara noastră, neveduți, pe-ascuns. . . .
Dau scire Ungurilor, care și vin,
Să furișează, roiuri după roiuri
Și-apoi strîngându-se, deodată stau,
O mare oaste, în mijlocul țerii.
Ear' domnul de Român, deabia putînd
Să-și strîngă 'n giur o mână de ostași,
Cu ei s'aruncă 'n calea Ungurilor
Și luptă, până cad ostași și domn.

Așa s'a nimicit domnia noastră! . . .
Lipsiți de domn, ajunși în grea strîmtoare,
Credînd în lingușiri, părinții nostri
De domn 'și-aleg — pe craiul Ungurilor.

Lucaciu. O neagră di! o di nefericită!

Crișan. Dar' cu aceea, ca ei să rămână
În toate ale lor aședăminte!
Această legătură o sfîntesc,
Strîngându-și dreapta, Unguri cu Români.

De om fu mâna ce-au strîns-o strămoșii,
De vulpe firea, ce lor li-a întins-o,
Căci cel străin, ajuns deasupra noastră,
Săcurea fără milă 'și-o împlîntă
În ale noastre vechi aședăminte:
De altă limbă-i el, de altă noi,
De altă lege-i, de alta noi, —
În limbă dar' și 'n lege ne lovesce!

Avut-am și noi, ca ori-ce popor,
Frunțași cu mari averi, diregători,
Cari trebile ni-le povățuiau,
Așa precum o cere firea noastră
Și datinele, 'n care am crescut.
Pe-acești frunțași străinii 'și-au pus ochii,
Cum ar putè pe partea lor să-i tragă,
Căci neamul fără de cărmuitori
E ca și turma fără de păstori:
Din ori-ce tufă lupii s'ar pe ea
Și nime nu-i aci, ca să-i alunge.

Atâta, nu mai mult doriau străinii.
Și dorul lor, el s'a 'mplinit întocmai,
Căci ei având puterea hotărăesc
Că numai cei de lege păpistașă
Pot să ajungă 'n diregătorii,
Și pot să aibă graiu în sfatul țerii.
Fruntașii nostri deci aveau s'aleagă.
Și vai de sufletul, ce-i pus s'aleagă
Între averi lumesci și averi ceresci!
Iubirea de argint te face orb,
Pe însuși Dumnezeu ca 'l-a vândut!
Astfel și noi, vânduți am fost de-ai nostri
Pentru averi și bogății lumesci.
Acei frunțași se lapedă de legea,
În care au crescut părinții lor
Și care 'i-a 'ntărit în suferințe.
Cu legea ei își lapedă și neamul,
Căci asta-i la Români, ce alții n'au:
Te lași de lege, te lași și de neam,
Așa ne-au părăsit mii de frunțași,
Ca Mailath, Drágfy, Kendeffy, ca Nopcsa, —

Dăncuț.

Îi scim, că au rudenii printre noi
Și le cunoaștem vatra ca pe-a noastră —

Crișan.

Schimbându-și numele cel de botez
În: Gaspar, Menhart, Baltazar, Francisc,
Ear' astăzi fiii și nepoții lor
Sunt Unguri și sunt mari diregători,
Ei cârmuesc ați treburile țerii,
Și ei fac astăzi cinste Ungurilor.
Și astfel fraților, ați am ajuns,
Că suntem turmă fără de păstor,
O pradă lăcomiei domnilor!
Prin lege ne numesc străini venetici
În țeara, unde dorm părinții nostri,
Prin lege ne-au legat pe veci de glie,
Când noi ar fi să stăpânim aici,
Prin lege'n rînd ne-au pus cu animalul,
Căci suntem suferiți numai s'aducem
Foloase veniturilor din țeară.
De vrem s'avem la noi acasă drepturi,
Ar trebui ântăiu ca să ne facem
Sécui, sau Sași sau Unguri din Români.
Și ca să fie-amarul mai amar,
Ne iau bisericile cu puterea
Și Ungurilor papistași le dau,
Sau le închid, sau vite bagă 'n ele,

Și pe preoții noștri îi silesc
Ca să boteze câinii domnilor,
Bătându-și astfel joc de noi Români —
De noi, cari lor li-am dat bărbați vestiți
Și al lor sânge 'l-am reîmprospătat,
Ba crai măreți li-am dat din neamul nostru.
Cum dintre ei nici-când n'a eșit unul!
De noi, cari am crescut pe-aceste plaiuri
Deodată chiar cu cel mai vechiu stejar —
De noi se-și bată joc veneticii?
Ce? nu mai este 'n noi un strop de sânge,
Din sângele acelor vechi străbuni?
Mai suferim?! (Mișcare mare între popor, armele sună.)

Toți. (intrând deosebit). Mai mult nu suferim!
Sfărîmăm cu arma lanțurile grele!
Nu crește fer în munții noștri? (Strigăte) Arme!

Manu. Stați, fraților! căci sângele ferbinte
Întunecă a minții judecată.
'Nainte de ce prindem armele,
Să ne mai sfătuim; și alte căi sînt.
V'ați și uitat, ce ni-a dis Împăratul?
Că el se va 'ngriji de soartea noastră!
Să-i dăm răgaz, va sci el ce se face,
Să nu grăbim cu arma soartea noastră,
Căci ce-i clădit cu arma n'are stare.
Și dacă Ungurii în lupta ceea
Au fost mai norocoși decât Români,
Și drepturile ni-le ține cu arma —
Noi le vom câștiga pe cale pacinică.
De veacuri până ați am suferit,
Și suferind — noi totuși n'am perit!
Românul este un popor de pace —
Aceasta să ne fie fala noastră!

Braniscean. Ce vrea acest sfătos?

Catur. Să fim pe pace?

Faur. Să suferim?

Horia. Tăcere, fraților!

Tămaș. Nu ne vrea binele! Ne mină 'n jug?

Toți. E vîndător! ne mină 'n jug! afară!

Horia. Tăcere! ați audit?! (Tăcere). Ean ascultați!
Ne-am adunat ca să ne sfătuim.
Se cade dar' să ascultăm în pace
Părerea ori-și-cui, ear' ce mulțimea
Va hotărî, aceea se va face.

Lupenciu. Ear' noi mulțimea nu vom hotări,
Să mergem 'ear' în jug.

Toți. Mai bine morți!

Jos iobăgia! jos!

Crișan (cătră Manu). Tu te fălesc

Că sîntem pacinici? Să vorbim ce-i drept!
Nu ținem spatele, că sîntem pacinici,
Dar' îl ținem, — că sîntem slabi și lași.
Trăgînd ca boul, ne-am dedat cu jugul,
Păn' sîngele în noi s'a îngroșat,
Și-am lăncedit în lanțul iobăgiei.
Ce tu numesci o fire pacinică, —
Cei, care în jug te-au prins, îi dic — prostie.
Ean s'e cercăm, crușimea fără margini
Tot cu crușime s'e o 'ntimpinăm,
Și dreptul nostru vechiu, furat hoțesc
Nu s'e-l cerșim cu pălăria 'n mână,
S'e-l cerem înapoi cu fruntea sus,
Cu glas înalt, cu mână 'n șold pe armă —
Și s'e vedeți, că seamă țin de noi.
Și animalul, dela cel mai mare
Și păn' la cel mai mic se apără.
În coarne cerbul ia pe-al seu dușman,
Albina, sumuțată, acul seu
În carne 'ți-l împlântă — și-apoi moare.
Și tu, cu brațe tari, cu simț de om,
Tu chip și-asemănarea Tatălui,
Tu, — când crușimea rîde de-al tîu braț,
Când rîutatea vatăm'al tîu simț,
Când sumeția tină-ți svîrle 'n față
Tu stai pe pace? ba te și fălesc?
Nu c'am purtat și scim s'e mai purtăm,
Ci că nu vrem și scim s'e lăpędăm
Al suferinții și-al rușinii jug —
Aceasta s'e ne fie fala noastră!

Lucaciu. Ce arma leagă, tot arma desleagă!

Braniscean. Cu arma 'n mână s'e ne desrobim,
Aceasta-i hotărîrea noastră ađi!

Toți. Aceasta fie hotărîrea noastră!

Horia (face semn, tăcere).

Voi, cei chiemați de-a judeca, gîndiți:
Ați auđit întreg trecutul nostru,
Ați auđit, cum ni-s'a luat dreptul,
Ați auđit, prin ce am ajuns robi,

Sciți și aceea, că de patru-ori
Eu însumi până la Împăratul mers-am,
Și totuși ușurare n'am aflat, —
Pe voi, cari sunteți părăsiți de toți,
Afară de cerescul vostru Tată,
Pe voi, cari sunteți scaun al judecății,
Pe voi vă 'ntreb: Vreți robi să rămâneți,
Ori vreți cu arma să vă desrobiți?

Lucaciu. Nu-i alt mijloc — ne desrobim cu arma.

Horia. Aceasta hotărâți?

Toți. Aceasta hotărîm!

Horia (*scrietoresce*).

Eu, capul ~~scamului~~ judecății
De-aici vestesc: răsccoală 'n toată țeară!

Voci. Nimic mai mult de noi fără de noi!

Horia. V'ați desrobit voi prin voința voastră! —
Rămâne încă să ne înțelegem,
Cum hotărîrea se o făptuim?
Eu ȳic: În noaptea când se prinde postul
Crăciunului, toți se ne răsculăm,
Românii ardeleni și ungureni,
Tot satul se își prindă pe-al seu domn;
Dar', fraților, fără vĕrsări de sânge,
Să vadă toți, că nu rĕvnim la pradă,
Ci dreptul nostru vrem să-'l câștigăm.
Odat' ajunși în mâna noastră domnii,
Leȳați îi ducem la Cămpeni pe șes,
Lăsându-'i să aleagă: ori toți jură,
Că se vor aduna în sfatul țerii
Și-or hotărî să șteargă iobăgia,
Așa precum și Împăratul vrea,
Ear' noi Românii să intrăm în drepturi
Cu celelalte neamuri deopotrivă —
Ori viu nici unul nu mai scapă (pauză mică).

Crișan. Și creȳi că Domnii s'or ținĕ de vorbă,
Când ei au fost siliți la jurămĕnt?
Și creȳi, că ura ce s'a grămădit
În sufletul Românilor de veacuri,
N'a isbucni, când mâna pun pe ei?
Ce noi dorim, aceea nu se poate,
Decât cu sânge câștiga, cu sânge!
Aceea ȳi, când lanțurile cad,
Lăsați să fie ȳi de răsbunare!
Lăsați . . . . .

Horia. Toți, cei ce nu se 'nfrână, cugete,
Că focul și omorul și măciuca
Ne-aruncă într'un dur cu ori-ce hot.
Acea și se n'o mângîm cu sânge!
— Ei jurămintul nu 'și-l vor ține?
O, credeți când își vor aduce-aminte,
Că 'i-am avut și nu 'i-am sfărîmat,
Și-or trage seamă, ce se hotărăscă!
Ne-am plâns la lume, lumea nu ne-ascultă,
Acum vrem s'o silim ca să ne-asculte.
Dar' fraților, se nu uităm noi una:
Cu oameni îndrăsneți, dar' cumpetați —
Cu tăciunari lumea nu stă de vorbă!

Costan. Și eu ȃic: 'nfrînarea ne ajută.

Lucaciu. Ear' dacă domnii nu țin jurămintul,
Atunci, numai atunci se curgă sânge,
Și cerul martor fi-va, că năcazul
Și dreptul nostru ne-au împins spre arme.

Cloșca (care pân' aci a stat adîncit în gînduri).

Cu una 'nșe nu mă 'nvoesc:
Ca noi să 'ncepem la sfîrșitul toamnei!
Lipsesc prea multe, și intrăm în iarnă.

Crișan (năcăjit și cam mușcător).

Nici n'avem lipsă de mari pregătiri,
Noi facem ași răscoală — cu apă sfințită!

Cloșca. Am hotărît să prindem armele,
Ne trebuie dar' arme.

Horia. Dreptul nostru —

Aceasta-i arma noastră ași.

Cloșca. O Horió,

Noi pămîntenii scim cu ce începem,
Cu ce sfîrșim, de multe-ori nu scim,
Urmarea faptei n'o avem în mână,
E bine dar' să fim gătiți de toate.

Horia. De amînăm, ușor pot afla domnii. . .

Voci diferite. Nu sîntem vîndători! de-aici nici unul!

Manu. Afurisit cel care ne va vinde

Horia. Vreți toți să amînăm?

Voci. Nu amînăm!

Nu mai lungim al suferinții timp!

Horia. Ridice mîna, cîți vreau se s'amîne!

Ionel (numărînd).

Opt vreau, ear' douăzeci-și-doi nu vreau!

Horia. Deci n'aminăm și-n post ne răsculăm!

Vêrtan. Ear' când vor fi în mâna noastră domnii,
Pe cei cari sînt de viță de Român
Să-i facem ear' Români, să-i botezăm
În legea noastră, care-a fost și a lor,
Să-i facem ear' fruntași, precum ni-au fost,
Să nu fim turmă fără de păstor!

Horia. Cei cari s'au lăpădat de frații lor
Și nu-și mai cunosc sângele și neamul,
Când di de di îl vîd gemînd în lanțuri —
Folos nu ne mai dau, fugari rîmăe
Și să-i uităm, precum ei ne-au uitat.
Din trunchiu uscat nu mai rîsar surceii!

Crișan (cu foc).

Toți de-ar fugi și unul stea 'n opincă —
Pîn' când va sta acesta și Ardealul,
Și asta stă: »Opinca-i talpa țerii!«

Lucaciu. Frați! auziți! un cuget 'mi-a venit.
Strămoșii noștri vechi ostași au fost;
Ostași să fim și noi, urmașii lor!
Aici stăm Ardeleni și Ungureni,
Să ne alegem dar' doi căpitani,
Al Ardelenilor, al Ungurenilor,
Ear' preste toți un mare căpitan.

Toți. Așa să fie! Căpitani s'alegem!

Catur. Al Ardelenilor să fie Cloșca,
Al Ungurenilor fie Crișan,
Ear' mare căpitan să fie Horia!
Și noi în numele Românilor
Aici sub cer credință le jurăm.

Voci. Să fie! Da! credință le jurăm!

Horia (pășesce în mijloc și depune jurământul).

Eu Horia, — aici în fața cerului:
Poporului român și drepturilor lui
Credință jur pe vieață și pe moarte!

Crișan și Cloșca (ingenunchiînd lîngă Horia).

În mâna ta, o mare căpitane,
Jurăm și noi poporului român
Precum și drepturilor lui străvechi
Credință pe vieață și pe moarte!

Poporul (pe genunchi).

Credință pe vieață și pe moarte!

Costan. Din fii în fii rămână pomenire,
Cum s'au legat aici cu trup și suflet
Poporul cu ai sei cărmuitori.

Horia. Și-acum acasă meargă fiecare
Și la ai sei aducă vestea mare,
Că din opincă ați am înviat.
Cu primăvara nu mai sântem robi
Ear' pân' atunci răbdați — răbdați în taină,
Veni-va ziua și nu e departe! (dând cu ochii de Marian).
Sărman moș Mariene! Numai tu
N'ai graiu pentru această veste mare

Marian (întră în mijloc, gesticulează agitat, apoi apucând tunicul din mâna unui Zarandean, se sue pe treaptă primă dela dealul bisericii și pune cornul la gură).

Voci diferite. Vedeti! vedeti! ce face Marian?!

Horia. Ha! tu nu poți grăi!? — deci suflă! suflă!
Preste întreg pământul să răsunе:
Romănu-i vechiu moștean pe-aceste plaiuri!

Marian (suflă trei sunete simple).

Horia. Romănul astăzi șterge iobăgia!

Marian (trei sunete simple într'altă parte).

Horia. Romănul ați vestesce: drepturi pentru toți!

Marian (trei sunete simple într'altă parte).

(Soarele răsare. Grupa. Cortina cade).

ACTUL III.

Scena primă.

Sala de mâncare în castelul baronesei Hunfy. În fundul salei un altan, trepte duc în sus; de pe altan poți eși pe amândouă părțile cătră grădină și curte. În dreapta și în fund ferestri mari gotice. În stânga duce o ușe spre sala de danț. În mijloc o masă gătită, în dreapta la părete alte mese mai mici cu beuturi. Oaspeți vin și beau și ear' se duc. Din sala de danț se aude musică.

Kép (șede la o masă cam trist. Mailath și Kendeffy întră oboșiți de joc).

Kendeffy (zărind pe Kép).

Amice! tu aici?!

Mailath. Ba încă trist?!

Kép. O față tristă între fețe vesele
E o urzică între trandafiri,
De-aceea m'am retras aici deoparte.

Kendeffy. Amice! de-ar scî baroneasa Hunfy,
Că unul dintre oaspeți ađi e trist —
Castelul în vĕsduh 'l-ar arunca.
(Se aude musică și rîsete din sala de danț.)

Mailath (cătră Kép).
Ha! nu ađi? e țeara jumĕtate
Ce își petrece-acolo, poți fi trist?

Kép. Mai rar de 'și-ar petrece țeara, n'aș fi trist.

Mailath. Iobagiul de-ar vorbi astfel. . .

Kendeffy (luând pe Mailath de braț și mergĕnd la o masă). Ean lasă-'l!
Ađi nu-'i sînt toate oile acasă! (Ridicând un păhar.)
Ce đici, noi nu jelim!

Mailath (ciocnind). A noastră-i lumea! (după-ce au beat.)
Așa đĕu, cum îți spun: e scos din șea!

Kendeffy. Eu đic: nu-i scos!

Mailath. Eu đic: baronul Kuhn
E scos din grația baronesei Hunfy,
Și 'n locu-'i Nyul cu fală a întrat.
Joc împreună și-'și șoptesc cu drag.

Kendeffy. 'Mi-se părea . . .

Mailath. Ean ageresce-ți ochii!

Kendeffy. Ha! dulce ângeraș!

Mailath. Vorbesci de Hunfy?

Kendeffy. Vorbesc de Laura Nyul.

Mailath. O, Hunfy-i Venus!

Kendeffy. Și cine-i preste Venus? Laura Nyul!

Mailath. Vrei să descrii a cerului minune,
Đi 'Hunfy', și ai đis destul!

Kendeffy. O Laura!

Minune 'ntre minuni! Te-a părăsit
Bărbatul ađi? Eu te voiu mângăia.

Mailath. Mai bun timp spre atac să nu-'ți doresci!

Kendeffy. După supeu joc ciardașul cu ea.

Mailath (luându-'l de braț).

Barone, bun succes! (rîde cu hohot. Trecĕnd prelîngă Kép).
Tu nu vii! (cu ironie). Drept ai, — că ne-am urzica (es
rîdĕnd).

Kép (privind în urma lor).

De mine nu! Vĕ urzicați de voi
Și de-ale voastre fapte! o, desfrĕu!

Scena a doua.

Kép, mai târziu Árpád.

Kép (zărind pe Árpád).

În fine eată unul de-a mea seamă! (dându-i mâna).
Ved, că și tu te-ai oboșit de sgomot.

Árpád.

Mă crede, n'am venit ca să-mi petrec,
Ci am știut, c'aici ne 'ntâlnim mulți,
Și am pute începe-o consultare.
Dar' precum ved, ați nime nu-i dispus
Spre lucruri serioase. (șede). Auđit-ai
De autograful Maiestății Sale?

Kép.

Cu cestia agrară? auđit.

Árpád.

Și ce ții?

Kép.

Să grăbim s'o deslegăm,
De nu se pun iobagii și-o desleagă,
Că veacuri urmele se vor cunoaște.

Árpád (dându-și scaunul mai aproape).

Tot astfel am dis și eu cătră Kemény,
Și scii ce mi-a răspuns? »Nu-i împărat
Și nici iobagi s'atingă dreptul nostru«.

Kép (dând din cap).

Din două petri tari ese scânteii!
— Dar' scii mai mult? faimosul Horia cere
Pentru Români, egală 'ndreptățire.

Árpád.

Un drac! e instruat de împăratul!

Kép.

E instruat de simțul deșteptării!
Árpád! Árpád! între Români e ceva,
Ce seamănă cu clocotul furtunii.

Árpád (sculându-se).

Și noi ce facem?

Kép.

Cum veđi: ne petrecem!

Árpád.

Așa nu merge! Vino să vedem,
Ce ții și ceilalți? — Cât de cât, dar' ceva
Tot trebuie făcut pentru iobagi (ese amândoi).

(Doi servitori întră și pun luminări pe masă. Castelanelul după ei.

Castelanul (cătră servitori).

Ear' tândăliți?! — La ușe stați, că vin!

Scena a treia.

Hunfy cu bar. Kemény de braț, după ei ceilalți
oaspeți, domni și dame.

Hunfy (ajungând în fruntea mesei aruncă o privire pe fereastră și se oprește,
cătră castelan:)

În sat se ved lumini în toată casa,
Ce-i asta, castelan?

Castelanul. Măria Voastră!

Ați la iobagi e prinderea de poșt,
Se vede, că își vor petrece.

Hunfy. Ce?

Iobagii își petrec? -- Pandurii 'n sat.
Și preste-un cias se nu mai ved lumini! (face semn oaspe-
ților să se așede)
Aceasta mai lipsesce, ca iobagii
Cu domnii deodată se-și petreacă!
Când domnii își petrec, iobagii plângă!

Kép. Când domnii plâng...

Mailath. Aceasta nu urmează!

Hunfy. »Iobagiu« și »domn« nu pot sta lîng'olaltă
Nici chiar în logică.

Kép. Pînă cînd există...

Kemény. Dar' nu exist'asa cum credeți voi! (cu ironie).
Baroane! n'ați umblat la Horia 'n școală?

Kép. Noi toți am putè merge în școala lui!

Toți (rîd).

Hunfy. Apropos! dar' cine-i Horia?

Nopcsa (malițios).
Iobagiu, și are-o fată ca o dîină,
Baronul Nyul ne scie spușe.

Hunfy. Cine?

Kemény. Iobagiu impertinent! E curentat.
Și scii ce vrea? Sè stergem iobăgia,
Și lor, Românilor se le votăm
Egală 'ndreptățire.

Hunfy. Ah!

Fidath. La furci

Românii sînt egal 'ndreptății (turdue și se vede fulgerând).

Árpád. Nu-i glumă, fraților! ferească cerul,
Sè nu erumpă cumva vre-o răscoală,
Sîntem încungiurați tot de Români.

Hunfy. Dormi lin! Acel timp n'a veni!

Kép.

Îi venit,

Chiar mai curënd precum ar crede alții.
Tot secolul 'și-aduce rodul seu!
Priviți odată și preste hotare,
Spre Franția, bună-oară, și vedeți,
Că lucruri mari se pregătesc în taină.
Rousseau și alți apostoli scot idei
De-a premeni vicața omenimei.
Să n'asteptăm, pân' rîul, el de sine,
Umflându-se 'n turbare, sparge valul,
Să-l spargem noi și blând va curge 'n cale-i.
Înșuși Monarchul nostru e nutrit
Cu astfel de idei, cum bine știți,
Căci el aproabă tot ce cer Români.

Nopcsa. Ce spui? te rog, Rousseau prea înțelepte,
Nu mai vorbi, căci groază bagi în oase.

Kép (atins). Resbel ni-au declarat iobagii nostri,
Resbel ni-a declarat Monarchul nostru,
Resbel ni-a declarat chiar seclul nostru —
În fața unui întreit dușman,
S'ar cuveni s'alegem alte arme,
Decât — săracăcioasă ironie.

Hunfy. De ne-am fi îngrozit de câte-ori
Și-a căscat gura câte-un nebun,
De mult n'am mai avè noi privilegii.

Kendeffy. Ce vreau acei apostoli nu-i de noi;
Țeranul nostru e fricos și prost,
Nu glasul lui Rousseau, — nici tunul nu-i
Deșteaptă!

Hunfy (cu ironie). Poate Kép s'e-'i deștepte!

Kemény. Ce cređi, părinții nostri au lucrat
La zidul privilegiilor noastre
Atâtea veacuri, ca noi s'e-'l sfărîmăm
De câte ori din Franța bate-un vânt,
Sau un iobagiu cu capul vrea s'e-'l spargă?

Fiáth. Opul lui Verböczy e mai puternic
Decât s'e-'l răstoarne un iobagiu,
Căci e clădit de-un cap cu 'nțelepciune.

Kép. Au existat și mai mărețe opuri
Decum sînt legile lui Verböczy,
Și-un secol luminat le-a condamnat.

Kemény (ridicând pocalul).

În ciuda secolului luminat,
Acest pocal memoriei lui Verböczy!

Hunfy. Tot pân' în fund!

Toți (ridicând pocalele afară de Kép și Arpád). Memoriei lui Verböczy.

Hunfy (cătră Kép cu ironie).

Baroane, înzadar! n'o scoți la cale!
Slab avocat 'și-a pus sërmanul Horia.

Kép. O, Horia-'și apără el singur cauza,
Mai rău scim noi să apărăm pe-a noastră.

Hunfy (tot cu ironie). Ei! spuneți voi, cum să ni-o apărăm?

Kép. Când voi ați face bine: — să tăceți!

Hunfy (atinsă). Decând sînteți părintele iobagilor?

Kép. Decând voi v'ați făcut tiranul lor!

Hunfy. Nu decând v'a fugit soția c'un flăcău?

Kép. A fost mult în societatea voastră!

Hunfy. O, dela mine mult învață omul!

Kép. Într'altele și-a fiarelor crușime.

Hunfy. Ca de exemplu?

Kép.

Dacă 'n desmerdare
Puști pe un om! University Library Cluj

Hunfy (întrerupându-l). Iobăgiu.

Kép. Din vîrful șurii!

Hunfy. Eu am făcut aceasta, deci sînt fiară?

Kép. Nu eu o ăic! o, ânger de femeie!

Hunfy (care pân' aci a sfărmat o rosă în mână, aruncând frunzele în sus
plină de iritațiune).

Hei, domnilor! baronul Kép trăească! (Ridică păharul.)

Nyul. Părintele iobagilor!

Toți (rîd).

Kendeffy. Protectorul opinței!

Kemény. Dur ca ea!

Voci diferite. Baronul Kép! dur ca opința! (Păharele ciocnesc, hohote,
afară durdue.)

Hunfy (iritată din fire afară, cătră Kép).

Baroane! de iobăgiu îmi este greață,
Încât nici nuca nu 'i-o mînc din mână,
Însă cu voi, — nici chiar în raiu nu merg!

Kép (rece). Și eu mă tem, că nu veți merge 'n raiu! (sculându-se cătră
ceilalți).

Și-acum cinștiilor baroni și conți,
La despărțire încă un cuvânt!
Voi rîdeți, că eu apăr pe iobăgiu?

Voi rîdeți de Român și de opincă?
Dar' care dintre voi nu-i din opincă?
Voi Kendeffy, voi Nopcsa, Fiath, Mailath,
Voi toți, câți rîdeți astăzi cu cinism,
În care dintre voi nu-i sînge de Român?
Și buha 'n codru își cunoaște soiul,
Voi nu, voi de sămînța voastră rîdeți —
Voi — vîndători de neam și de credință!

Nopcsa (apucând un scaun). Kép! Kép! Țiți Tatăl nostru!

Hunfy (care de un timp 'și-a ținut ochii ațînți spre fereastră, arată deodată
cu mâna într'acolo țipând cu spaimă):
Foc! vedeți! (ferestrele după altan se vîd luminate.)

Toți (sar în sus).

Un servitor. Castelul stă în foc! săriți!

Altul.

Țeranii!

O servitoare. S'au răscolat țeranii! Vine Horia! (se aud sunete de clopote, larmă ca din depărtare, fulger, durduit).

Nobilii (vălmășiți). Pe cai! pe cai! și în cetatea Deva! (es toți în ruptul capului, femeile țipă).

Kép (strigă după ei).

Voi, care de veacuri ură — ați sămînat —
Stați! stați! și secerați iubire!
Eu tat' am fost iobagilor — n'am teamă (ese).

Scena a patra.

Se aud lovituri de săcuri și frîngeri de uși.

Nuțiu (cu capul gol, în mână cu o săcură, de după scenă).

Sfărmați! zdrobiți! se nu rămăe peatră
Pe peatră! (apare pe altan).

O grupă de țerani (venind din stînga, se întălesc). Moarte domnilor!

Nuțiu.

Săriți!

Săriți, ca-și-cînd ați sări din iad!
(Țeranii năvălesc în odăile din stînga, se aud spargeri de ferestri și uși, afară
durdue mereu).

Pavel (cu o altă grupă de țerani). Dați după domni, că s'au ascuns prin căsi!

Un țeran. Tot omorîți ce-i domn și Ungur! (dispar în stînga).

Nuțiu (dintr'o odaie laterală strigă).

Măi!

Pe baroneasa nu 'mi-o omorîți,
Că-i vai de voi! Vedeți sē nu ne scape!

Altă grupă de țerani. Acum odat' ai nostri, că-i de noi!

Unul. Aici avem noroc, nu ca la Kép!

Altul (legat la mână).

Văduț ai-mei! cum ne-au primit cu gloanțe!
Eu ăci, că cineva li-a dat de scire!

Altul. Nuțiu ăci, că el scie cine-i.

Toți.

Scie?

Afară se ni-'l dea sê-'l spânzurăm!

Altă grupă. Voi stați de vorbe? Prindeți, sfărîmați! (se acată de oglinzi, icoane, scaune).

Unul. Decând 'mi-a crepat Dumneșul ochii,
Topenie ca asta n'am văduț!

Voci diferite. În foc cu sculele domnesci! În foc! (es cu toții încărcăți cu mobile).

Nuțiu (dintr'o odaie).

Pe toți ve taiu bucăți, de n'o gălesc!
Câni! ați lăsat sê scape baroneasa! (trece preste scenă).

Hunfy (de după scenă). Amici! scăpați-mă! Nyul! unde ești?

Pavel (după scenă).

De coama vântului de-ai fi legată
Și tot te-ajung.

Hunfy (apare). Nu mă lăsa, o Doamne!

(Ajunge până la treptele altanului; în momentul acesta fulgerul isbesce într'o fereastră și o sfărîmă, Hunfy cade în genunchi).

Pavel (stă cu șecura în mână ca încremenit).

Nuțiu (apare pe altan, în extas).

Ha! ai sosit! sfîrșit al veacului!
Cu fulger, foc și vaiete de chinuri!
Dă! bubue! te sparge, cerule! (zărind pe Hunfy se opresce).

Hunfy (zărindu-'l, exclamă). Nuțiu!

Nuțiu. Eu sînt, scumpă baroneasă, eu!

Hunfy (își acopere fața).

Nuțiu. O nu-ți întoarce fața dela mine!
Cum păcătoșul, apăsat de rele,
Sê vadă fața Domnului rîvnesc,
Așa rîvnesc și eu de-a te vedê.

Hunfy (cu spaimă). Din ochii mei! tu drac împelițat!

Nuțiu. Eu drac? dar' ce 'ți-am greșit eu, femeie?
Din pântecel maicei rînduit,
Pe veci sê trag la rêu ca altu 'n bine,
Rob 'ți-am fost cu credință, și rob blând,

Că lemne-ai fi putut tăia pe mine,
Și fericirea mea de pe pământ —
— De e cumva aceasta fericire,
Că chinul îl împarți cu casa ta —
O, ne'nsemnată și nevinovată
În ochii tăi ea trebuia să pară,
Încât să-ți fi fost milă s'o atingi.
Și totuși tu, 'mbuibată 'n desmerdare,
Frâu dat-ai firii tale răsfățate,
Și fericirea-mi ca pe-un hârb 'mi-ai spart-o,
Femeie! am venit la răfueală!

Hunfy. O Nuțiu! eu 'ți-am greșit, dar' tu mă iartă,
Așa cu dragoste învață biblia.

Nuțiu. Pfui! că numai acum gândești la biblie!
Dar' te aud de dragoste! o crede,
Că dragostea de tine mă mai ține,
De-ai ști, cum eu te urmăresc de ani,
Cu cât amar și grije te-am păzit,
Castelului ocol dând cu 'nsetare,
Și câte rugăciuni la cer trimis-am,
Ca să se 'ndure, firul vieții tale
Mereu să 'ți-l lungească, până eu
'Ți-l voi scurta, — nu-i asta dragoste!

Hunfy (cădând în genunchi). Nu-ți bate joc de mine, fie-ți milă!

Nuțiu. Și milă am cu tine! o, ascultă:
O vizuină 'ți-am săpat, eu singur,
La loc ascuns; în ea te voi băga
Și cu o peatră te voi astupa;
Lumină, aer, apă și mâncare
Cu dragoste și milă 'ți-le 'mpart,
Așa că nici să mori, nici să trăiesci,
Și 'n agonie, când 'ți-s-a părè
Căuți a morții coasă șuierând,
Un nume îți voi trîmbița 'n urechi —
'Nuțiu« fi-va numele! și el de nou
La viață și la chin te va trezi. —
— Astfel între viață și 'ntre moarte
Stând aninată, să-mi auzi blăstîmul!
O vino! vino! să îți iai răsplata! (Cu un răcnet se aruncă
asupra baronesei, luându-o în brațe; aceasta țipă.)

Nuțiu (ajungînd pe treptele altanului se oprește, cătră soții sei).

Nuțiu dorul 'și-a 'mplinit — Nuțiu merge!

Scena a cincea.

Horia, Cloșca, Crișan cu ai lor.

Horia (de pe altan). Nuțiu stă! (pausă mică).
E vai! de cel-ce geana numai mișcă! (scoboară între ei).
Nemernici! decât fiara mai sêlbateci!
Pân' la hotare noaptea-i luminată,
Și bobotaia curților aprinse
Prelinge vênătaia cerului.
Aveți un cap cu voi?

Nuțiu. Cap toți avem!

Horia (întorcându-se spre el).
Ai cap? De capul têu dar' mă și leg!
Cin' ți-a dat drept la foc și la omor?

Nuțiu. Întrebă-mă, ca să te 'ntreb.

Horia. Stăi drept!
Tu erai gura satului, răspunde!

Nuțiu. Răspundă gurile dela Mesteacăn!

Horia. Mișel ce ești! n'ai vrê în cârca noastră
S'arunci nemernicile voastre fapte?

Nuțiu. Așa? Nemernice ni's faptele?
Nu la porunca voastră am prins arma?

Horia. Sê omorîți? sê jefuiți? sê pârjoliți?

Nuțiu. Ori-cine pe-a sa inimă întrebe:
Tot ce s'a întêmplat e ornenesc! (pausă).

Horia. Deci omenească e și legea asta:
Când a păcătuit mulțimea mare,
Pedeapsa cade asupra unuia.
Și-aici — Tu ești acela. — Încă una!
Femeia ceea cine-i? (arêtând spre Hunfy, care zace leșinată).

Nuțiu. Eu îi sânt stăpân!

Horia (cătră ai sei). O duceți și grijiti sê-și vie 'n fire!

Nuțiu (pășind înainte).
Stai, Horio! Nu grăbi! M'ascultă 'ntâiu!
Veți pe femeia ceea? Veți-o bine!
Ea în grădina fericirii mele,
Ca animalul puștiind intrat-a.
Nu 'mi-o răpi din ghiara rês bunării!

Horia. Amar de tine! ce grea rătăcire!
Am prins noi arma sê ne facem hoți?
A lumii grea osândă m'ar lovi,
Când pe-o femeie, chiar de-i vinovată,

Aș da-o pradă răsbunării tale. (Cătră ceilalți.)
Și eu cu voi nu vreau să fiu părtaș,
Cu voi — tăciunari și ucigași.
Al vostru drum — știți voi — duce pe roată!

Nuțiu. O, nici nu crești, câți pot veni pe roată!
De-a lumii grea osândă să te temi!

Horia. De lume pot — de tine nu mă tem!
Și-acum destul am îmblătit la pleve,
Femeia stă sub scutul meu! (cătră ai sei) O duceți!

Nuțiu (punându-li-se în cale cu săcurea).
De cer și de pământ 'mi-e dată mie,
Să n'o atingeți!

Horia. Ce-ai ăis? în lături!

Nuțiu. Viu nime nu s'apropie de ea (stă gata cu săcurea, pausă).

Horia. Alesu-m'ați de mare căpitan?
Să ved în cale cine 'mi-s'a pune! (Fixându-l mereu trece pe
dinaintea lui liniștit până lungă Hunfy, la un semn doi țerani
vin să ducă pe baroneasa.)

Nuțiu (aruncă priviri veninoase asupra lui Horia).
Și tu 'mi-o smulgi din mâni? Tu vrei s'o scapi?
(Vedând că es țeranii cu baroneasa, face doi pași înainte, stă.)
O Horio! Horio! (aruncă săcurea dela el).
Tot atât acum!

Mai rău nu pot fi scărmanat de soarte! (cătră Horia.)
Scăpat-o-ai? mai mult nu scapi pe nime! (cătră țerani.)
Vedeți ortaci! așa a fost scăpat
Și Kép cu casa și cu curtea lui
De-un om cinstit de-ai nostri. Da! de-ai nostri!

Voci diferite. Ce ăci? tu scii cin' a scăpat pe Kép?

Nuțiu. Eu? cu urechia mea am auđit...

Voci. Ce-ai auđit? pe cin' ai auđit?
Din fir în pěr ne povesteste! spune!

Nuțiu. Știți, că din Brănicica ne-am despărțit,
Voi ați rămas, dând foc la Josika,
Ear' eu în fuga mare am plecat
S'ajung aici, la curtea baronesei,
Nu cumva să aflu și să-mi scape.
Când trec prelungă curțile lui Kép —
Tot era liniștit, durmiau toți duși,
Precând prăpastia s'apropia.
Când eată vine-un călăreț în fugă,
În poartă bate și cât poate strigă:
»Baroane sus! iobagii vin cu foc;
La arme, că de nu sînteți perii!«

- Voci.* Ha! ce mișel! și tu 'l-ai cunoscut?
- Nuțiu.* Vedeti, așa am fost vânduți pe-ascuns.
- Voci.* Ai audit?! un vîndător! pe bani!
Afară sê ne dai pe vîndător!
Noi vrem sê scim, cã cine-i. Spune-'l! spune-'l!
- Nuțiu.* Nu mē siliți sē-'l spun, vē pare rēu.
- Voci.* Și tu ești vîndător, de nu ni-'l spui!
Loviți-'l dacã scie și nu ne spune!
- Nuțiu.* Cã sciu?! (arētând pe Horia) El este vîndătorul, Horia!
(Mișcare în popor.)
- Cloșca* (la o parte). Pe Dumnezeu! aici ne încurcăm!
- Voci.* El? căpitanul nostru? vîndător?
- Nuțiu.* Deoparte se dă semnul de rēscoală,
De alta se dă scire domnilor,
Așa sîntem mînați în gura pușilor!
- Unul* (legat la mână). E drept! vedeți, un glonț 'mi-a sdrobit mână?
- Altul.* Și dece dintre noi au cădūt morți
De gloanțele argaților lui Kép!
- Altul.* Și cine scie, ce ne-asteaptă încă,
Și pe la cãți vom fi vânduți demult!
- Nuțiu.* Și toate dela cine vi-se trag? . . .
- Poporul.* Jos Horia! vîndător! jos căpitanii!
De-o pănură sînt toți trei, jos cu ei!
(Năvălesc asupra căpitanilor, amenințându-i.)
- Crișan* (în ambele mîni cu cãte un pistol.) 'Napoi! un paș de faceți, sânge
curge (poporul se opresce, pausă).
- Cloșca* (desamăgit). Păn' la atît sē fi ajuns noi oare?
- Nuțiu.* Voi 'l-ați ales, voi sē-'l și judecați,
Cãci voi sînteți mulțimea mare,
Și-a voastră judecată este lege.
- Horia* (mēsărându-'i).
Dar' voi sînteți mulțimea mare? voi?
Și-a voastră judecată este lege?
O vai de zama ce voi veți derege-o!
Cum semēnați cu un ciopor de boi!
- Voci.* Credință ne-ai jurat; și jurămēntul
Tu 'l-ai cãlcat! Ești vîndător! Așa-i
- Horia* (face la doi țerani un semn, acestia se depărtează).
Deci ascultați — și 'n urmă judecați!

Prin țeară dat-am semnul de răscoală,
Căci vai, atâta ni-a mai fost rămas,
Dar' dreptul armelor își are margini.
A prinde arma numai să omori,
E semn de dobitoc și 'n cap te pui
Cu legile ceresci și omenesci.
A prinde arma, dar' a te 'nfrêna —
Aici stă vrednicia omului,
Și numai astfel arma-i drept ceresc.
Așa am cugetat când la Mesteacăn
Ne-am înțeles să prindem pe toți domnii
Și să-i silim să ne dea drepturile —
Dar' fără foc, fără omor și sânge,
Să nu ne pătăm cinstea, eară lumea
Cu degetul s'arete după noi.
Așa suna porunca dela capi,
Și 'n cugetul acesta v'am dat semnul.
Ear' când cu groază 'n suflet am vădut,
Că voi, din lanț deslegând patimile,
Cu sânge și pojar ați umplut țeara —
De pe un deal, de unde stam privind,
Plecat-am fuga, unde, nu sciam
Atâta sciu, că vream să vă opresc
Dela omor și foc și pustiire.
Ca-și-când ai putè oprì furtuna,
Deodată vèd, că 'n fața mea se 'naltă
Un vechiu castel; mă uit — e al lui Kép.
Și-atunci ca fulgerul prin minte-'mi trece
O amintire din vieța mea:

Veniam odată iarna din Sibiiu,
Unde am fost în deputațiune,
Necazul se ni'l plângem la guvern,
Și dreptul nostru se ni'l dea afară.
Dar' ca 'n deobște, înzădar mersesem,
Căci dreptul nostru — domnii îmi dîceau —
El nu se află scris în nici o carte,
Și nime nu a auđit de el.
Măchnit pân' în adîncul sufletului
Plec din Sibiiu și-ajung la Mercuria.
Acì mă vèd cuprins de-un morb cumplit.
Străin eram, bani nu aveam la mine,
Sdrobit de drum — așa cad jos și leșin
Sub streșina unei ospetării.
Cu moartea mă băteam și milă nu aflam —
Cin' ar și milui pe un iubagiu! —
Când eată trece Kép cătră Sibiiu,
Și auđind de starea mea cea tristă,

Făr' de-a mai întreba, că cine sânt,
Mă lasă 'n grija ospătarului,
Purtând el toate chieluelile.
Ear' întorcându-se dela Sibiiu,
Pe-un car m'a pus și m'a luat cu sine.
Și trei luni am zăcut în casa sa,
Grijit fiind ca un copil de-al seu.
Ear' după trei luni, înzestrat cu daruri
Și sănătos, acasă m'a trimis.
Așa s'a purtat Kép cu un iobagiu!

Unul. Ce om de Dumnezeu! de necredut!

Altul. E drept! om bun ca Kép nu-i pe sub soare,
Noi îl cunoaștem, el doar' ni-e stăpân.

Horia. De-această faptă 'mi-am adus aminte,
Când ca și prin un semn dumnezeesc
Picioarele m'au dus spre cel castel,
Dar' n'am dat semnul, c'aș fi vîndător,
Ci ca să scap din ghiara voastră cruntă
Pe-acela, care singur dintre nemeși
Avea cu voi și-a voastră soarte milă,
De credeți dară, că eu v'am vîndut,
Vorbiți, că voi sînteți mulțimea mare,
Voi m'ați ales, voi să mă judecați,
Și-a voastră judecată este lege. (Pausă).

Unul. Eu Țic, că bin' a făcut căpitanul!

Voci. Și eu! și eu! Noi toți Țicem, că-i bine!

Pavel. De e așa, atunci a făcut bine,
Ori-care dintre noi 'l-ar fi scăpat.

Nuțiu (îi aruncă o privire cruntă).

Horia. O, de 'l-aș fi scăpat! al sorții voastre
Unicul domn milos ați ar trăi.
Dar' vrînd să-'i dau de scire, 'mi-s'a spus,
Că Kép e dus la baroneasa Hunfy,
Așa alerg aici și . . .

Unul din iobagii lui Kép. Cerule!
Și Kép a fost aici? Doar' n'a pățit-o!

Horia. Ba a pățit-o! Ean priviți acolo!
(Cei doi țerani trimiși apar pe altan cu corpul mort al lui Kép.)

Voci. O lume! ce vîd? domnul nostru bun,
Baronul Kép! el este! vai și mort!

Horia. Și mort prin voi, că v'a iubit atîta!

Un iobagiu de-al lui Kép.
Nu noi 'l-am omorît, ci Hațeganii!
O, de îl cunosceau nu-'l omorau!

Horia. Cum îl numiați?

Unul. »Părintele iobagilor«.

Horia. Priviți cu spaimă, ce-ați săvârșit:
Pe-al vostru bun părinte l-ați ucis,
Și într'un cias pe toți ați grămădit
Ăsprimea legilor, urgia lumii
Și-a Împăratului mânia grea —
Aici am ajuns ați!

Voci. Nuțiu e de vină!
Așa e! Nuțiu ne-a îndemnat la toate!
Nuțiu a venit la noi și ne-a mințit,
Că e poruncă să stîrpim pe Unguri!

Unul. V'am spus, nu-l ascultați, că n'a fi bine!

Nuțiu (lovindu-se în frunte).

Auți-'i, Nuțiule!?! măgar de frunte?!
Cunosci tu glasul prietenilor tăi?
Și eu cu voi credeam să fac isprăvuri?

Horia. Mai dăce-'mi cineva că-'s vîndător?

Toți. Trăească Horia, căpitanul nostru!

Horia. Dar' eu sînt căpitanul vostru?

Toți. Tu!

Horia. Și 'mi-ascultați porunca?

Toți. Îți jurăm!

Horia (arătînd pe Nuțiu). Pe-acesta dară 'mi-l legați!

Toți (stau frapați, nime nu se mișcă).

Horia. Jurat-ați?!
Jurat-ați?!
(Patru dintre iobagii lui Kép prind pe Nuțiu și-l leagă, acesta aruncă priviri
crunte asupra lui Horia.)

Horia. Îl duceți lîngă nemeșii cei prinși
Și la Câmpeni 'i-om face judecata.
Grijiți de el, voi îmi stați buni cu capul.

Nuțiu (ajungînd pe altan, amenință).

Și de-aș trăi cât stîncea Detunata,
Aceasta, Horio, nu 'ți-o pot uita! (este dus cu puterea afară.)

Cloșca (ca trezit). Ha! unde-am dat, și unde a crepat!

Horia. Acum numai iuțeala ne mai scapă.
Magnații s'au adăpostit în Deva,
Cetatea trebuie să o luăm.

Cloșca. Dar' scii de ce dușman grozav vom da?
Armata 'mpărătească ni-a sta 'n cale!

Crișan. Ori-ce întîrziere e păcat.

Poporul. La Deva! Deva!

Horia (cătră Cloșca, care stă în gânduri adâncit).

Ce ȃici dară, Cloșco?

Cloșca. O Horio! am ajuns pe povârniș!

Horia. N'apoi nu mai putem, deci înainte!

Țeranii. La Deva duce-neți! La Deva! Deva!

(Sub strigăte și tumulte es din sală. Cortina cade).

ACTUL IV.

Scena primă.

Un turn de observare în cetatea Devei. Contesa
Mailath cu baroneasa Nopcsa întră agigate.

Mailath. Dar' ce va fi și asta? Nu scii tu,
De ni-s'a spus sē ne-adunăm în turn?

Nopcsa. Nu sciu, dar' am o tristă presimțire!

Mailath (spăriat). Ce ȃici? Amar, de va cădē cetatea!

Nopcsa. Bărbații sânt adânc posomorîți . . .

Contesa Kendeffy (intră și se aruncă în genunchi înaintea unei cruci).

O Doamne 'ndurător! nu ne lăsa!

(Mai multe femei întră agitate).

Acum ni-a sunat oara de pe urmă!

Baroneasa Nopcsa.

Tăceți, că nu scim încă ce va fi.

Se poate . . .

Kendeffy (întrerupēndu-o).

Numai una se mai poate:
Aici în Deva sē ne-aflăm perirea,
Cetatea nu se mai poate ține,
Veți auȃi-o cu urechia voastră.

Nopcsa. Nu desperați!

Voci. Tăceți, că vin bărbații!

Scena a doua.

Cei dintâiu cu Kemény, Nopcsa, Mailath, Kendeffy și alții. Toți formează un semicerc).

Kemény (cu o faclie aprinsă în mână).

Trei zile sînt, decînd fatala soarte
Înspăimîntîndu-ne, ne-a fugărit
De pe la vetrele părinților,
Silindu-ne între aceste ziduri
Scăpare se cautăm și adăpost
În contra furiei iobagilor.
Ce oameni pot presta, noi am prestat:
Cu mici puteri de trei-ori am respins
Asaltul groasnic al țeranilor,
Și de pe ziduri moarte li-am trimis.
Ași însă zidurile sînt slăbite,
Ear' poarta dinspre Ost se clătină
De crâncenele lovituri. Asta-i nimic.
Dar' alt dușman, mult mai înfricoșat
Începe-a se lupta cu noi — e foamea!
De abia ași mai putem s'o împăcăm.
De n'a sosit din Alba-Iulia
Ași încă ajutorul militar,
Pe care l-am cerut cu tot deadinsul
Atunci . . .

Contesa Mailath. O taci!

Kemény. Nu vă înspăimîntați!
Atunci perim aici!

Femeile. Sermani de noi!
De vom căde în mâna lor turbată . . .

Kemény. O nu! aceasta nu se va 'ntîmpla!
A lor mînie 'n veci nu ne-a ajunge!
Ean ascultați aici! Cel turn vecin,
Aflați — e îndesat cu praf de pușcă,
Opt trepte duc de-aici pînă la el.
Cînd poarta va căde, — și va căde, —
Sau preste zid țeranii dau năvală
Făclia asta sboară 'n turn! (Mișcare.)

Contele Mailath. Da, numai
Sdrobiți ne vom preda!

Femeile (desperate).
Sînteți nebuni?
Și noi să aruncăm făclia? Noi?
Nu! nu! e prea grozav! aceasta nu!

Un nobil (întră agitat.) La arme, că țeranii vin potop!

Kemény (cătră femei).

Voiți să vă vedeți ai voștri prunci
În vârful lăncii svîrcolindu-se?

Noșca. Vreați să ajungeți de batjocură?

Mailath. Vreați cinstea femeiască . . .

Femeile.

Ha! destul!

Acum ne-am hotărît! sîntem decise!

Kemény (cătră un nobil).

Aici făclia, ușa e acolo,
Când ne va părăsi nōrocul . . .

Nobilul.

Scim!

Castelul în mormēt ni-l preschimbăm.

Un alt nobil (întră agitat, cătră *Kemény*). Baroane, vino, ia conducerea!

Femeile. O, și așa ne despărțim, așa?

Nobilul. Grăbiți! grăbiți! sînt mai ajunși sub ziduri!

Kemény (cătră femei).

E scurtă despărțirea, dulce fi-va
Odată revederea. Ați fiți tari,
O singură scānteie din făclie —
Și toți sîntem scăpați! — Și-acum la luptă! (bărbații es).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Scena a treia.

Cei dintăiu fără nobili.

Baroneasa Noșca (cătră nobil). Suiți sus și ne spuneți cum stă lupta!

Nobilul (dă făclia baronesei; de sus).

O, mulți sînt, cerule! întregul șes
De-alungul Murășului seamănă
Cu'n furnicar, pe care l-ai stîrnit.
Și tot mai mulți scoboară de pe dealuri.

Baroneasa Noșca. Din care parte?

Nobilul.

De cătră Abrud!

Femeile. Abrud? Aceia-s Moții cei cumpliți!

Nobilul. În cete se desfac — acum pornesc,
Cu puști, cu scări, cu fere, cu săpoaic,
Așa sînt înarmați de-arîndul toți.

Femeile. O Deva! Deva! tu ne ești mormētul!

Baroneasa Noșca. Cum stau ai noștri?

Nobilul.

Sînt pe ziduri, gata
Cu foc și bolovani de a primă
Pe îndrāsneți!

Contesa Mailath. Ajută-le, părinte!

Nobilul. Colo în depărtare, lângă Murăș,
O massă neagră ved mișcându-se.

Femeile. Ce vești? ah! ajutorul militar! (unele cad în genunchi.)
O Dumnezeule! îți mulțumim!

Nobilul. Nu! nu! că-i de țerani încungiurată!

Contesa Mailath. O, ageresce-ți ochii!

Nobilul. E cam ceață ...
Aha! acum pornesc ...

Femeile. Aici?

Nobilul. Ba nu! ...
În lung șir ... doi cu doi! ... țerani cu lăncii? ...
Ce? ... stați! stați! sunt nobilii cei prinși.

Femeile. Te'nșeli! o vești mai bine!

Nobilul. Nu mă înșel!

Femeile (desperate). Ți că-s soldați! copiii noștri! (se aude o împușcătură, femeile țipă.)

Nobilul. Tăceți, că lupta s'a nceput, tăceți! —
O, că nu's proști! o parte ține focul,
Pe-ai noștri de pe ziduri să-i alunge,
Precând ceilalți ... ha! draci sunt, ori sunt oameni?!
Au și aninat scările de zid,
Pe patru, — cinci, — pe patruzeci-și-cinci
De locuri dau năvală ...

Noșca. Și ai noștri?

Nobilul. Sunt prea puțini pentru acel potop ...
Nu știu unde s'alerge mai întâiu ...
Într'un loc sunt prea mulți, — devin confusi —
Într'altul prea puțin ... colo e numai
Fiáth și Lörincz ... o, și colo-i lipsă ...
Că-i îmbuldesc ... vai! Lörincz e rănit ...
Vedeți! vedeți! unul e 'n vârful scării ...
Pe zid pune piciorul ... se avântă ...
Ah! e deasupra ... altul după el ... (strigă).
Săriți! săriți! — ha! bravo! Mailath! bravo!

Femeile. Ce s'a ntêmplat?

Nobilul. Cu'n groasnic bolovan
Și om și scară — tot a sfărmat!

Contesa Mailath. Ah! de 'i-ar fi sdrobit pe toți, tâlhari!

Nobilul. Pe Lörincz îl aduc aici mai mort!

Noșca (cătră femei). Vedeți, grijiiți de el!

Scena a patra.

Cei dintâiu cu Lörincz.

Lörincz (de după scenă). Români! Români!
Popor îngrozitor! (apare răzimat pe doi nobili.)

Nobilii (punându-'l jos).   Legați-'i rana (es).

Lörincz (cătră femei, care se apropie de el).
'Napoi! lăsați să curgă sângele,
Pân' fața ca și ceara 'mi-s'a face,
Să nu se poat' aprinde de rușine.

Kendeffy. Baroane, nu te irita, îți strici!

Lörincz. O, acest neam are natura mâții:
Trântesce-o din ori-ce înălțime —
Ea cade în picioare (ridicându-se pe o mână) ce? nu credeți?!
Răpitu-'i-am credința, dreptul, țeara,
A națiunii floare 'i-am răpit-o,
Și neamului maghiar adaos am pus-o,
Ca el să crească, să se întărească! . . .
și cum zimbiam, că 'i-a sleit puterea . . .
Și-a amortit . . . și doarme . . . pe vecie . . .
Și-acum?

Kendeffy. Nu te mișca! Cruță-ți vieața! Library Cluj

Lörincz. O, rogu-vă, priviți la ei! priviți!
Iobași, preoți, plutași, băieși, cu toții
Se fac apostoli, căpitani, soldați,
Și din opincă își aleg dictator . . .
O, ironie, crudă ironie! . . .

Nobilul (de sus). Amar de mine!

Femeile.   Ce vești?

Lörincz.   Mor!

Femeile.   Țineți-'l!

Nobilul (de sus.)

Țeranii sus pe zid — ai nostri fug,
Ear' poarta . . poarta . . se îndoaie — eat-o!
O lovitură încă! eat-o! (strigă) Ah!
Tot e pierdut! (se aud strigătele țeranilor.)

Noșca. Deci lume, noapte bună! (vrea să arunce făclă în turn, femeile țipă și 'i-se pun în cale).

Nobilul (iute).

Stați! stați! cer și pământ! stați, nu grăbiți! . . .
Ved bine, ori mă 'nșeală ochii? . . Cum?
Sunt ei . . (strigă) Soldați!

Nopcsa. Un ânger ni-a venit! (femeile îngenunchiază).
Nobilul. Aha! . . . Stau . . . nu știu ce să facă . . . (strigă) fug!
Femeile. Fug? Cine fuge?
Nobilul. Ei, țeranii fug (se aude un bubuit de tun).
Ha! Tunuri auziți? Sîntem scăpați (coboară jos).

Scena a cincea.

Cei dintâiu cu nobilii.

Mai mulți nobili (întrînd grămadă.)
Triumf! sîntem scăpați! triumf! triumf!
Nyul (vădînd pe Lörincz). Ha! cine zace-aici?
Baroneasa Nopcsa. E Lörincz!
Toți. Mort?
Contele Mailath (pipăindu-'l.) E sloiu de ghiată!
Fiath. S'a luptat ca ursul!
Kendeffy. Tot omul a făcut ca decedat
Mailath (cătră unii). Prindeți
De el, sê-'l ducem lîngă ceilalți morți (cătră femei).
Ear' voi, vê rog, vedeți de vulnerați (femeile es).
Kemény (întrînd).
Teranii fug, husarii îi urmăresc,
Acum un pas energic și răscoala
E sugrumată. Capii sînt fugiți
Prin Munții-Apuseni, așa se dice.
Mailath. Această lovitur'am sugrumat-o.
Kemény. Te 'nșeli! pân' Horia e 'n vieață . . .
Toți. Drept!
Nopcsa. El trebuie prins!
Fiath. Dar' cum?
Kemény. Lăsați pe mine!
Pe cel mai tinêr prinsoner . . .
Toți. Așa e!
Kemény. De ne ajută, îi cinștim vieața.
Kendeffy (ca-și-când 'i-ar plesni o idee prin minte).
Victoria! Între iobagii cei prinși
Se află un țeran, pe care Horia
'L-a condamnat la moarte.

Toți.

Aici cu el! (doi nobili es).

Fiath (dând din cap).

Și dacă căpitanul Horia va căde,
Gândiți că și răscoala a căzut?
El va căde, — dar' ale lui idei
Vor rămâne sădite în popor.
Credința masei cătră căpitani,
Aceasta trebuie noi s'o sdrobim!

Kemény. Veți asta-i vorbă!

Mailath. Da, când ni-ar succede. . .

Nopcsa. S'a hotărît! e calea cea mai bună.

Kendeffy. E bună, însă cum și cin' s'o facă?

Fiath. Tot oameni din mijlocul lor.

Mai mulți. Anume?

Fiath. Chiar ai credinței slugitori: preoții.

Kemény. Nu-ți bate capul! Un preot nu afii.
Mișcarea poartă timbrul deșteptării
Și a cuprins tot corpul națiunii.

Fiath. Vedeti, aici guvernul e la loc;
Prin presiuni el poate să urnească
Biserica întreagă contra capilor.
Și-apoi — când n'am aflat noi la Români
Chiar în altar ființe timide?

Toți. Așa-i

Kemény. A încerca nu strică

Toți. Fie!

Nyul (întră agitat).

Aflați cea mai îngrozitoare veste:
Țeranii, care păziau pe prinsoneri,
Vedând că vin soldații se ne scape,
Măcel înfricoșat au început!

Toți. Ha! bestii! Să-'i mai cruți?

Nyul. Optzeci de nobili

Zac sfâșiați pe șes, contesa Hunfy
De vie-a fost tăiată în bucăți.

Toți. O câni!

Kemény (cu furie.)

Torturi voiu iscodi și chinuri,
Încât și iadul să se nfioreze!

Scena a șesa.

Cei dintâiu cu Ionel, care e legat la cap, și Nuțiu.

Kemény (cătră ei.) Răspundeți, cine sunteți voi?

Ionel (legat la cap.)

Români!

Așa, doar' câștigăm a voastră ură!

Fiath (făcând doi pași cătră el.) Ha! ce graiu!

Ionel.

Prea blând pentru trădători!

Nopcsa. Astupă-'i gura!

Ionel.

Încă un fugar!

Nobilii (punând mâna pe săbii, răcnese.) Ah!

Kemény (oprindu-'i.) Stați! (cătră Ionel.) Vieța ta e 'n mâna noastră!

Ionel.

De-aceea cruce-am făcut preste ea!

Kemény.

Scii unde-i Horia?

Ionel.

Unde nu-'l ajungeți.

Kemény.

De vei afla, că unde a fugit,
Și ne vei sta într'ajutor să-'l prindem —
Ai să trăesci, de nu tu mori. Alege!

Ionel.

Am și ales!

Kemény.

Anume!

Ionel.

Moartea!

Kemény.

Cum?

Nuțiu (la o parte). Nuțiu! fii cuminte, pune pârghia!

Kemény (cătră Ionel.) Nu-ți dori moartea, va fi crâncenă!

Ionel.

Nici nu aștept eu alta dela voi.

O mârșavi! tot cu trădători zidiți!

Mailath (privind furios în giurul seu.) Păn' când să ascultăm pe-acest iobagiu?

Ionel.

Iobagiul e cu tine de un sânge.
Nu brațul unguesc ne-a iobăgit,
Ne-au iobăgit tot dintre noi, mișei,
Cum tu ești unul și ca tine sute,
Săca-v'ar rădăcina și sēmînta.
Senine țile ar avè Românul, —
Și voi vreți să-'mi cinstiți vieța, voi?
De m'aș tirî ca vermele 'n țerînă —
Din mâna voastră n'ași primi nimic,
Nici chiar vieța, auđiți, vieța.
Decât din mila voastră viu, mai bin' așa:

(Își rupe legătura de pe rană.)

Vieță sboară, poarta 'ți-e deschisă!

Nobilii. Opriți-i sângele, țineți-l, cade!

Ionel. 'Napoi! și 'n moarte vă desprețesc,
Și 'n moarte (se clătină și cade). O Ileano! (moare.)

Nobilii. Ce fanatic!

Kemény. Amici! acesta e duhul lui Horia!
Pe-acel dascăl șiret de nu-l vom prinde,
Din tot Românul face câte-un Horia.

Nopcsa (desperat). Dar' cine ni-l dă 'n mână?. cine?!

Nuțiu (pășind înainte). Eu!

Nobilii. Ha! tu ești omul! Am uitat de tine!

Kendeffy (îmbulzindu-l). Ni-l dai pe mâna noastră? da-i-ni-l?

Nopcsa. Noi te-am scăpat, veți?

Toți. Numai noi!

Nuțiu. O cred!

Kemény. A vrut să te dejudece la moarte!

Toți. Mișel!

Nopcsa. Și tu ni-l prinzi, așa-i că-l prinzi?

Nuțiu. Așa să am odichnă în mormânt!

Kemény. O, am știut, că tu ești om de cinste,
Îți dăm soldați, dăm arme, îți dăm tunuri...

Nuțiu. Prea mare cinste-i faceți! Opt soldați —
Și 'n patru Țile de nu vi-l aduc,
Sus pe cetate să mă răstigniți!

Kemény (voios). Te facem nobil!

Nuțiu (luându-și pălăria din cap, cu ironie). Mă închin adânc,
Că mă primiți în ceata d-voastre —
Dar' ce fac, nu fac pentru cinstea asta.
În mine arde-un foc, — vreau să 'mi-l stempăr!

Nyul (repede).

Și 'n mine e văpaie, — te 'nsoțesc,
Ăntăiu îl vom căuta la casa sa,
De nu-l găsim, îi luăm fata prinsă, și...

Nuțiu (întrerupându-l).

De-i pentru Horia — nu vă osteniți,
Așa de prost nu-i el să stea acasă.
Dar' dacă-i pentru fată — se plătesce!

Kemény. Tu ești de noi! (punându-i mâna pe umeri) Veți — te am drag!

Toți (rîd cu hohot).

Cortina cade.

Scena a șaptea.

Schimbare.

(Casa lui Horia, Ileana, mama. Aceasta aproape de agonia morții, șede într'un scaun. Pe masă o lumină, afară se aude vântul șuierând).

Ileana. Măicuță! nu-ți mai fă atâtea gânduri!
A fost numai un vis!

Mama. Scii, visurile sînt din cer trimise
Să ne vestească 'n somn ce trezi pățim,
Dar' n'a fost vis, vedeam prea limpede:
Pe cer trei săbii, ca trei limbi de foc,
În vârful lor trei capete de om.
Deodată viscol, fulger, trăsnete,
Și-apoi, auzi — apoi din capete
O ploaie s'a pornit — de sânge . . .

Ileana. O mamă, nu-ți fă însași spaimă, mamă!

Mama. Ear' capetele, scii, le-am cunoscut:
La dreapta sta Crișan, — la stînga Cloșca,
Ear' între ei — Ileano — era Horia.

Ileana (cădînd în genunchi și apucîndu-i mânilor).
O mamă, dragă mamă, ești morboasă!

Mama. Morboasă? O, și încă cum!

Ileana (îngenunchiînd lîngă ea). Măicuță!

Mama. Cum a țis tatăl tîu când a plecat?

Ileana. »Mai plec odată, — rămîneți cu bine!
»Ear' când mă 'ntorc — nu vî mai părăsesc.
»O altă, nouă vieță vom începe,
»Și dulce, sfîntă pace voiui sădî
În casă, curte — și în pieptul vostru!« —
Și-apoi ne-a sărutat — și a plecat.

Mama. Și-a plecat!

Ileana. Ca mîne vine eară!

Mama. Și-a plecat!

Ileana. Ți-e greu de vorbă, mamă.
Nu mai vorbi!

Mama. În scurt — nu mai — vorbesc

Ileana. Nu vrei să zaci în pat?

Mama. Adorm eu și aici! (vîntul șuieră.)

Ileana. O trist mai suflă vîntul!

Mama. A pustiu!

Ileana. Măicuță, sîntem numai singure,
Să nu chiem o vecină?

Mama. Nu pleca
De lîngă mine! — Ileano, încuie ușa!

Ileana (încuie ușa, apoi ear' lîngă mumă-sa.)

Mama

El a plecat!

Și eu plec.

Ileana.

Cum vorbești tu, unde pleci?

Mama (cu voce slabă.) Pe-o cale — lîngă — neîntoarsă . . .

Ileana (spăriată.)

Mamă!

Mama (privindu-o cu durere.) Dar' cui te las pe tine? . . Cui?

Ileana.

O mamă!

Un lucru îți lipsește ție: Somnul!

Mama (punînd mîinile pe capul ei, cu voce tremurătoare.)

Cum te-aș lua cu mine acolo unde

Nu-i chin, nici întristare, — nici durere . . .

(Cade cu capul pe spatele scaunului. — Afară se aude un mic sgomot.)

Ileana (sare sus, spăriată!) S'aude paș de om!

(Merge pînă la ușă să asculte. Vîntul șuieră. — Într'aceea mama se mișcă, face cu mîna vre-o câteva mișcări prin aer, ca-și-cînd s'ar înăduși, cade cu capul pe scaun și moare.)

Ileana (ca perdată în gînduri, mai mult pentru sine.)

Nu-s pași de om,

Prin crengi uscate plînge-al toamnei vînt! (sgomot din nou.)

Ileana (venind spre mamă-sa.) Măicuță, nu auzi tu sgomot? (Fiindcă mama rămîne nemișcată, o atinge.)

Dormi?!

(Îi apucă mîna, dar' spăriată o lasă îndată.)

Ce-i asta? . . . mîna rece! . . . buza vîenătă? . . .

(Se trage cîtiva pași înapoi, aruncă spre mamă-sa o privire scrutătoare, pe care o trage ear' încet înapoi, cu spaima pe față, apoi cîdînd în genunchi cu voce înăbușită.)

Cerescule Părinte! (tare) Moartă! . . .

(În momentul acesta se aude un sgomot tare, ușa sare din țîțini, ear' pe prag apare Nyul cu doi argați. Ileana cu țîțet groasnic sare spre mamă-sa și-și ascunde fața în poala ei. Nyul face un semn argaților, acestia iau pe Ileana pe umeri și es cu ea. Nyul după ei. De după scenă se aude)

Ileana (strigînd) mamă! (mică pauză)

Nuțiu (apare în ușă, sta un moment în loc, apoi se apropie lin de soția lui Horia, se pleacă încet preste umerii ei și o privește lung în față; apoi ridicîndu-și capul surprins.)

Măi! asta-i moartă! . . . (Mai privește odată scrutător la ea.)

Cum se cade moartă! (voios)

O, că-ți merge de minune, Horio:

Soția moartă, fata 'n mîni miloase,

Ear' tu . . . doar să te fi ascuns în lună,

Dar' altcum — drac să fiu de nu-ți prind urma.

(Ese rîdînd. Cortina cade.)

ACTUL V.

(O pajiște într'o pădure sălbatică, în stânga o colibă, în dreapta un deal, de pe care cobori pe un potec.)

Scena primă.

Nuțiu, Pavel.

Nuțiu (de după scenă). Nainte! ține-ți firea! nu slăbi!

Pavel. Un codru stai să nu-l străbați cu gândul!

Nuțiu. Ah! eată un potec! aici! aici! (apărând sus pe potec exclamă).
O pajiște!

Pavel (apare lângă Nuțiu). Har Domnului, că suntem . . . (zărind coliba

Nuțiu (face semn lui Pavel să tacă). Ține-ți gura! se întrerupe).

(Se apropie amândoi încet de colibă, cu puștile gata de a da foc, și privesc prin grădele în launtru.)

Nuțiu. Nu-i nime în launtru! (întră amândoi. Din launtru)
Facu-mi cruce!

Pistoale! puști!

Pavel. Și pei de urs aici!

Nuțiu. Cunosci acest suman?

Pavel. E al lui Horia!

Nuțiu. Ce ȃici, ortace?

Pavel. ȃic c'am dat de el!

Nuțiu. ȃi »ei«, c'aici trăesc mai mulți!

Pavel. Ai drept!

Nuțiu (eșind)

Acum de scire dat soldaților

Și Horia a încheiat-o! Haid', grăbim,

Păn' nu va fi târđfu! (Vădënd, că Pavel stă) Ce-i? Ear' clocesci?

Pavel. Ear'! și acum 'ți-o spun!

Nuțiu (năcăjit). Pe drum!

Pavel. Aici! —

Când m'ai luat din drum să te 'nsoțesc

Ca să căutăm pe Horia, — n'am ȃis ba,

Căci cugetam în mine: nu-l aflăm!

— Cum să-l și afli în desimea asta?! —

Acum, când 'l-am aflat — îmi pare rău!

Nuțiu. Întocmai ca o babă!

Pavel. Nuțiu, ascultă!

Ai rumegat destul, ce stai a face?

Nuțiu. Ei! nu mă îmbăta cu apă rece!

Pavel. Îmi vine-a crede, c'am uitat trecutul,
Și mai ales, de unde am plecat? —
Oar' cine e dușmanul nostru ađi,
Oar' nu domnul? Și chiar pe tine însuți,
Oar' cine te-a făcut să gârbovesci
Sub sarcina nefericirii tale,
Nu Ungurul? — Și noi, de el mâncați,
Slugoi vrem să ne facem poștei lui,
Punând în mânil-e neprietenoașe
Pe-ai noștri căpitani, pe-ascuns, hoșesce,
Să-'i taie, frângă, să-'i despice? Nuțiu, Nuțiu!
Prea grea ar fi a noastră rătăcire.

Nuțiu. Și oare căpitaniu tēi cinstiți,
Nu m'ar fi frânt pe mine, spune?
Și pentru-ce? Nu pentru nisce fapte,
Care nu sânt doară numai ale mele,
Ci alor mii de oameni năcăjiți,
Și totuși — singur să sufer pedeapsă? —
Și între mine și-a mea rēsbunare,
Oar' cin' 'l-a pus pe el judecător?

Pavel. Las' rēsbunarea, uită ce-a trecut!

Nuțiu. Om slab, cel care uită vătēmarea!
Ce? De-ar fi fapta cât de mișelească —
O fac, să pot numai răni pe Horia!
O rană 'i-am săpat în inimă:
Copila lui — în mâni dușmane-am dat-o!

Pavel. Veđi, că te 'nșeli!

Nuțiu (rīde).

Pavel. Cu tot rīsul te 'nșeli!
Ea-i la loc bun.

Nuțiu (cu ironie). În brațele lui Nyul!

Pavel (atins).

În ciuda ta — copila e scăpată,
Ear' Nyul va fi ajuns acum în iad,
Unde așteaptă să sosesci și tu.

Nuțiu. Ha!

Pavel (rece). Află, că eu am scăpat copila! —
Venind de cătră Deva cu mai mulți,
Între Abrud și 'ntre Cămpeni am dat
Preste baronul Nyul și ceilalți hoți,
Venind cu prada lor nevinovată.
Cum ne-au zărit, — la fugă au luat-o,
Noi după ei . . . Ađi toți vor fi în iad. —

— Prin fată am aflat și despre tine,
Că ai plecat să prinde pe căpitani,
Cari s'ar' ține 'n pădurea Scorăcet.
Astfel aflându-te, te-am însoțit.

Nuțiu (încrețind fruntea). Și pentru-ce?

Pavel. Ca să te 'mpedec!

Nuțiu (făcând doi pași înainte). Tu?

Pavel. Eu! cum mă veți! . . . Păn' capul sus 'mi-a sta,
Al rësibunării dor tu nu-l împaci?

Nuțiu (învîrtind ochii și stringënd pumnii).

Tu — teme-te de-al rësibunării dor!
Trezit din vizuina unde doarme,
În fiară nemiloasă se preschimbă,
Ce sânge vrea, cu cât tot sânge bea,
Cum flacăra din flacăra tot crește;
Să nu te-apuce fiara asta 'n ghiare!

Pavel. Te teme tu, căci moartea-ți zace 'n spate!
Ați tot Românul scie de-a ta faptă,
Și ești căutat ca acul.

Nuțiu (vrënd să plece). Pot căuta!

Pavel (punëndu-'i-se în cale). Pe loc stăi! De aici tu nu te misci!

Nuțiu. Nici tu! (lovesce cu pușca sa pușca lui Pavel din mână. Pavel se repede asupra lui și-l prinde în brațe, se luptă, Nuțiu aruncând pușca, scoate de după șerpar un cuțit și străpunge pe Pavel.)

Pavel. Ah! . . . căne! . . . (cădënd cearcă să strige) Horio! fugi! . . .
fugiți! . . . (moare.)

Nuțiu. Eu sînt căutat ca acul? Chiar de-aceea
Pe Horia trebuie să-l prăpădesc! (cătră Pavel.)
Ear' tu, haid', să te-ascund să nu te afle
Nici când va fi 'nvierea morților! (ia pe Pavel pe umăr și ese.)

Scena a doua.

Horia și Crișan.

(Coboară pe potec, Crișan cu o căprioară în spate.)

Horia (acățându-și pușca de ușa colibii).

Ca ați de gol nu m'am întors nici-când! (cătră Crișan.)
Să-ți ved' dar' căprioara! — O, da mândră-i!

Crișan. Așa 'mi-am ȃis și eu când am vȃduț-o. —
Mai era una; eu pȃndiam ascuns,
Și-atȃt de liniștite ȃți veniau,
Cȃ ȃmi pȃrea, cȃ n'am cum sȃ ȃmpușc.
Mult timp am stat aș a pe gȃnduri pus,
Privind cu duioșie jocul lor.

Horia (ședȃnd pe un trunchiu de arbore).

Ca soartea lor e soartea noastrȃ aȃi:
Din sinul oamenilor alungaȃi,
Ori-ce mișel ȃți poate da un glonț,
Și nici atȃt nu stȃ pe gȃnd, ca tine.

Crișan. Aș a nȃdȃjduim numai pe noi!
De scii aceasta — mult ai cȃștigat!

Horia. Cȃștig nu-i pentru noi ȃn nici o parte,
Fȃr' ȃntr'un singur loc: la ȃmpȃratul,
Puterea e la el, la el și mila.

Crișan. Putere sdrobotoare — milȃ nu!
Asupra cui 'și-ar și vȃrsa el mila?
Asupra noastrȃ? — Noi sȃntem pȃtaȃi,
De lege urgisiȃi, goniȃi ca fiara. . . .

Horia. Obtu-'l defaimi, eu ȃnșȃ ȃi cunosc
La el voiu alerga ca la un tatȃ,
Și ȃnaintea feȃei lui cȃdȃnd,
ȃi spun, cȃ fȃrȃ voe am greșit,
ȃi spun, cȃ sȃnge am vȃrsat, ȃi spun . . .
O, aflu eu cuvȃntul potrivit,
Cu care inima sȃ 'i-o descuiu.
Ne scie chinul, el e bun și el
Poporului cȃduț ȃn rȃtȃcire
Iertare ȃi va da și ascultare.

Crișan. O, Horio! cȃlȃresci tot pe bȃlauri,
Și treci preste adevȃrata stare. —
ȃn vremea cȃt noi tremurȃm ascunși,
Creȃi, cȃ dușmanii nostri 'nversunaȃi
Vor sta cu mȃna 'n sin, ȃn nelucrare? —
Prin viclenii, prin negre uneltiri
Vor ȃncerca sȃ moaic pe 'mpȃratul,
Cȃ sȃntem hoȃi, tȃlhari și tȃciunari,
Amȃgitori ai unui slab popor —
Și ȃmpȃratul e silit s'o creadȃ,
Cȃci faptele — n'ai cum — mȃrturisesc
Tot ȃmpotriva noastrȃ. — Ia-'ȃi dar' gȃndul,
Cȃci ȃntre noi și ȃntre ȃmpȃratul
Un zid s'a pus, de jos și pȃnȃ sus.

Horia. Ce ne rămâne?!

Crișan. Numai una: lupta!
Da, luptă crâncenă, neîmpăcată,
Fățiș și pe ascuns, pân' la cuțit.

Horia. Și dacă soartea ni-a fi împotrivă?

Crișan. Atunci (scotând un pistol) ni-a mai rămas un glonț! O Horio,
Nu toți câți au luptat au biruit,
Și totuși a lupta — lucru cinstit!
Când toți Românii vor sări la luptă,
Atunci va scî 'mpăratul, va scî lumea,
Că ceva trebuie să ne lipsească
Întru deplina noastră fericire,
Atunci al nostru glas s'a auzi,
Și plângerile noastre s'or primi,
Căci lupta unui asuprit popor
E numai o rugare întetită,
De flori de măr nu varsă nime sânge.

Horia (sculându-se).

Eu vîd, că ceva trebuie făcut. Dar' ce?
Din nou să începem lupta? S'o începem!
Dar' te întreb, cu ce? În fața noastră
Ne stau armatele împărătesci.
Cu ce stăm noi? Cu lănci, topor, măciucă!
E nebunie! — Și-apoi cine-'mi spune,
Că nu încep din nou tăciunăriile?
Nici-când! Evlavia mea cătră legi
Și cătră Împăratul mă desmîntă. —
Că ceva trebuie să ne lipsească
Întru deplina noastră fericire —
Aceasta lumea poate s'o cunoască
Din cele petrecute pân' acum.
Destul sânge a curs, ca cei puternici
Să cugete mai cu deadins la noi.

Crișan. Scii, cei puternici se 'ngrijesc de ei,
De noi — trebuie tot noi să grijim!
Ferice de Români, când vor scî asta.

Horia (după o mică pauză).

Eu ȃic s'ă așteptăm deocamdată.
Ađi Cloșca va sosi, el ne va spune,
Ce mers iau treburile pentru noi?! (pauză, se aud pași).
De nu mă 'nșel chiar vine; (Cloșca apare) e aici!

Scena a treia.

Cei dintâiu cu Cloșca.

Horia. Ei, ce-ai vădut, ce veste-aduci, grăesce!

Cloșca (sufând greu).

Nu-i graiu s'o spuiu, nici minte s'o cuprindă! —
De vai și-amar, de chinuri și durere,
De plâns, suspin, de sânge de Român
E plină țeara, geme tot pământul,
Și pruncii 'n leagăn rîsul 'l-au uitat

Horia. A suta parte numai — și-ar fi prea mult!

Cloșca. A miia parte de-aș putè sè spun
Sèrmannl biet Român! stors până la suflet,
Călcăt în tină — când a luat arma,
Ori traiul sè 'și-'l schimbe, ori sè moară
Stam foc sè scupiăm, 'l-am numit fiară
Ne văietăm, că ce va dice lumea,
Că robul a tocat pe domnul seu?!
— Acum ean mergi și veđi pe-acești buni domni,
O mergi de-'i veđi — și tu vederea-ți blastemi!
Cu sutele Români sînt aduși,
Bărbați, femei, moșnegi albiți, copii,
De după masă, dela câmp, din drum,
Și fără cercetare, fără lege
Sînt pedepsiți: cu ardere, cu furci,
Cu roata, țeapa, scosul ochilor,
Tăierea mînilor, a capului?
Ear' pruncilor bastoane li-se dau,
Avènd sè ste de față un chirurg,
Nu cumva chilav sè rêmână vr'unul,
Ne mai putènd munci în viitor,
Căci domni trebuie de slugi hrăniți,
Ca trântorii de roiul de albine.
Din țori pân' la 'nserat călèii lucră,
Și temnițele nu se pot goli!
Ear' unde nu mai pot rèsbì călèii,
Aflat-au domni alt mod de ucis:
Așa magnații din Aiud și giur
Cu fum au umplut temnițele toate,
Apoi bågând în ele pe iobagi
Au astupat ferestri, uși și crepături!
Astfel trei sute de iobagi români
Sub chinuri au perit înăbușiți.
Nici Turcul, nici Tatarul nu-i mai crunt!
Sè vè mai spun, că în comuna Bereheș
Stau furcile 'n ușa bisericii!

- Crișan.* Acesta-i dar' răspunsul Ungurilor
La deșteptarea neamului român?!
Ba preste gură pălmuiți aceia
Cari mai vorbesc de milă și cruțare!
- Horia.* Și Împăratul face ceva?
- Cloșca.* Face!
Trei regimente a trimis în țeară,
Tunari, dragoni, husari și pedestrași,
Ear' pentru capul fiecăruia
Din noi o miie de fiorini a pus!
- Horia și Crișan.* Pe capul nostru?
- Cloșca.* Una miie 'n aur! (pausă).
- Horia.* O bunule 'mpărat! Nu-i asta calea
Să vindeci ranele unui popor!
Cu tunul rana numai o măresci! —
Pfui! și tu cauți vîndători pe bani?
Ne ții dar' și tu de tâlhari și hoți? —
Ca și pe-un zid pe tine ne-am proptit. —
Cați și tu dar', de-acum ne vom propti
Pe brațul nostru și pe dreptul nostru!
- Crișan.* Și pe credința unui neam întreg,
Aceasta să ne fie zidul nostru!
Păn' când poporul ni-a fi credincios,
Nici tun, nici ucigași nu ne 'nspăimîntă.
- Cloșca.* O, de-aș pute' vorbi și eu ca voi,
Cu fruntea sus și-atât de încređut!
O, soarte blăstemată! — Fraților!
Credința în popor se clătină!
- Horia și Crișan.* Cu neputință! Nu cred! Te înșeli!
- Cloșca* (dând din cap).
Aflați! Biserica ne urmăresce!
Vlădica și cu protopopii sei,
Ei clătină credința cătră noi,
Ei sînt, cari fac poporul îndoelnic!
Cu cruce, evanghelie, tămâie,
Așa călătoresc din sat în sat,
Spunînd și învățînd în toată lumea!
Că capii Horia, Cloșca și Crișan
Sînt nisce mincinoși, amăgitori,
Îndeamnă pe popor la fapte rele,
Cari sînt cu totul împotriva legii,
A Împăratului prea milostiv,
Și-a sfintei vlădicesci blagoslovenii!

Căci eată ce se ȃice în scriptură:

»Dă lui Dumneȃeu ce este al lui Dumneȃeu, și Împăra-
tului ce este-al Împăratului«.

Prin ce fără 'ndoeală se 'nȃlege,
Că omul dator este să se plece
Sub ori-ce stăpânire pe pământ.

Horia. Sub ori-ce stăpânire pe pământ?
Oar' și sub stăpânirea furcilor?
Aceasta-i tâlcuirea? — N'am sciut-o!

Cloșca (continuând).

Deci cel-ce ne va prinde, morți sau vii —
Spēla-se-va de ori-și-ce păcat,
Și 'n raiu va merge!

Crișan. Sfântă vlădicie!
De nu mergi tu în raiu — nu merge nime!

Horia. Dar' dacă noi mințim și amăgim,
Sfânta blagoslovenie vlădicească,
De ce nu îndrăsnesce ea să spună
Guvernului și Împăratului
Deplinul adevăr, căci ea va ști,
Ba fiind ea cap, trebuie să scie,
Cum sânt Românii stăpâniți de Unguri?
Au doară sfintei vlădicii îi place,
Că 'n țeara sa Românu-i cerșitor,
Și 'n ușa strămoșescei lui biserici
Îi pune Ungurul spânzurătoarea?
Ba încă cu tămâie o sfîntesce?!
Cum nu isbesci tu în cădelniță,
Tu fulger, și 'n mâna ce o ține?!

Crișan. S'a hotărît! Între popor pășim,
Cu degetul vom arăta pe-aceia,
Cari cu tămâie și cu crucea sus
Îi mînă 'n jug. De nu va vrè să vadă,
De s'a fi lăpădat de noi fricos,
Precum te lapeți de o haină rea —
Cea miie de florini — eu o câștig,
Dar' furci ridic cu ea poporului!
Pentru un neam fricos, laș, îndoelnic,
Zadarnică e ori-ce oboseală!

Horia. Nu îți vèrsa veninul pe popor.
Poporul scie una: să asculte.
Ferice, când cu firea sa cea blândă
El e povățuit de oameni vrednici.

Dar' vai și-amar, când a cădūt pe mâna
Unor nemernici! Nu poporului,
Cărmacilor fricoși, lași, îndoelnici,
Acelora sē se ridice furci!

Mē învoesc, între popor pășim,
Și veți vedē cum ne aude glasul,
Din nou credința 'n el s'a întărit! (cătră Cloșca.)

Și-acuma în păharul de amar,
O Cloșco, toarnă ș'un strop de dulceață!
Ce fac ai mei, soția și fetița!

Cloșca. Fac bine.

Horia. Le-ai vĕdūt?

Cloșca. Nu le-am vĕdūt!

Horia. Nu fi greoiu la vorbă!

Cloșca. Vrei dulceață?

O frați! O mare 'ntreagă de amar
Mai am încă la mine!

Crișan. Pentru cine?

Horia (încordat.) De cine-i vorba, de mai mulți, de unul?

Cloșca. În tot Ardealul e ađi un Român
Sē poată dice lumii: »Eu nu sufer?!« —
Dar' unul a eșit dela 'mpărțeală
Atât de încărcat, — că se va frânge!

Horia (întunecat). Și cine-i?

Cloșca. Nu silī, căci numele-i
Ca tunetul îți va suna 'n urechi!

Horia. Cloșco!

Cloșca. Tu ești nefericitul, Horio!
Soția ta e moartă, fata ta . . .

Horia (strigă). Fă iute!

Cloșca. Se vorbesce, c'a răpit-o
Baronul Nyul!

Horia (își trage pălăria pe ochi și-și încrucișează mânilē).

Crișan (strigă). Înceată, că-'l omori!
Veđi! . . . Horio! nu-ți încleșta dinții 'n buze!
Auđi! că se vorbesce!

Horia. Se vorbesce?
Și ce? (tresare) Că fata mea e necinstită,
Pătată, — cu puterea, — chinuită —
De-un desfrĕnat! O fata mea! Ileano!
Curată 'n fapte și în gānd, ca-un ānger,

Oar' cum vei mai ești tu între oameni!
Cum vei mai da tu față cu-al tău tată?! (își acopere fața.)
O fraților! 'mi-e acru sufletul! (pausă.)
Și-a mea soție moartă?

Cloșca
Horia.

Cum ți-am spus!

O, știu prea bine; eu am omorât-o!
De-amar și de 'ntristare a murit,
Că prea puțin m'am îngrijit de casă!
Ba pe-amândouă eu le am pe suflet;
Cum am putut să mă ascund aici,
Și la scăparea lor să nu mă cuget?!
Lăsați-mă, așa îmi trebuie!

Cloșca.

Nu dojeni, să nu-ți faci nedreptate,

Crișan.

Îneacă-ți jelea și dă drum mâniei!
Mai poți vorbi și-acuma de evlavie,
De cinste cătră legi și Împărat?

Horia.

Eu și evlavie? — Luptă sângeroasă!
Aceasta-i propoveduirea mea! — (tot mai emoționat.)
Voi, cari sunteți huliți pe vatra voastră,
Voi, cari sunteți gonți din brazda voastră,
Voi, cari sunteți robiți în țeara voastră, —
Români din toate unghiurile țării,
La arme alergați! Din culme 'n culme,
Din munte 'n munte buciumul răsune!
Ca norii cerului, ca valul mărilor,
Așa vă încruntați, așa veniți
La luptă pe vieață și pe moarte!

Crișan (cu foc.)

Vezi asta-i vorbă! Acum e Horia Horia.
La luptă pe vieață și pe moarte!
(Se aude o fluierătură. Căpitani s'ar la puscii.)

Scena a patra.

Cei dintâiu, Nuțiu cu soldații.

Nuțiu (apărând pe potec.)

Trei musce deodată! Mă cunoașteți!

Oficerul. Jos armele!

Horia. În numele cui vii?

Oficerul. În numele dreptății vătămăte!

Horia. Vorbească dar' dreptatea (depun armele.)

Oficerul. Va vorbi!

Nuțiu. O, ce plăcere, când vă voi vedea (face semnul spânzurării.)

Crișan (care 'și-a ținut după șerpar un pistol.)

Plăcerea asta — eu ȳeu nu 'ți-o fac (il împușcă.)

Oficerul (vrënd sę sae asupra lui Crișan.)

Cloșca (oprindu-'l.) 'Napoi! Aici dreptatea a vorbit!

Crișan. Nici ție, — dar' nici altuia din lume (se împușcă.)

Oficerul. Ha! stați! și voi mai vorbiți de dreptate?
Dreptatea pentru voi sânt furcile!

Horia (privindu-'l cu dispreț.)

A noastră faptă judece-o cerul,
Dar' voi n'aveți pricepere destulă!
Voi sânteți numai un slugoiu nemernic!
Fă-'ți slujba ta!

Oficerul (cătră soldați.) Luați-'i între puști! (cătră nisce soldați, arę-
tând pe Crișan.)

Ear' voi pe-acesta il luați pe umeri!
Ori morți ori vii — așa sună porunca.

Cloșca (privind la soldați, care ridică pe Crișan pe umeri.)
Un scurt sfișrit la o poveste lungă!

BCU Cluj / Cent. (Cortina cade). Library Cluj

Scena a cincea.

Schimbare.

Loc deschis, în fund un altan. Mulțime de popor în stânga. Încă înainte de ridicarea cortinei se aude murmurul poporului.)

Un iobagiu. E mișelie! Aici nu rămănem!

Mulțimea. Nu rămănem!

Preotul Costan. Iubiții mei!

Mulțimea. Nimic! (vrea sę plece).

Costan. Stați, nu plecați! primiți cuvântul meu!

Un țeran. Ne chiam' aici gramadă sub cuvântul,
Că ni-se va ceti un nou patent
Venit dela 'mpęratul pentru noi,
Și 'n urmă ce sę vede? — Minciună totul!
Ađi căpitanii vor fi duși la moarte,
Ear' domnii vreau sę fim și noi de față;

Altul. Eată patentul!

Voci. Fie-le rușine!
Să nu rămăe unul! Toți acasă!

Unul. Prea mult iubim pe-ai nostri căpitani,
Decât să le fim martori chinurilor!

Costan. Voiți să auziți și un cuvânt
Dela păstorul vostru sufletesc? (tăcere),
Cei, cari ne-au înșelat chiamându-ne,
Pe ei înșiși se 'nșeală! Nu stăm noi
Ca să ne desfătăm la chin străin.
Iubirea cătră căpitanii nostri,
Aceasta ne îndeamnă ca să stăm.
Numească-i ei: tâlhari, hoți, tăciunari.
Aceste nu ne duc în rătăcire,
Românul îi cinstește ca pe sfinți.
Lipiți am fost de ei vieța toată,
Lipiți să fim și-acum, când merg la moarte!
Când vor vedè dușmanii, că poporul
Nu se desface de ai sei cărmaci —
Să sciți, că 'ncep a pune preț pe noi!
Deci rămănem!

Voci. Așa e! Rămănem!

Costan. Credința pe vieță și pe moarte,
Așa a fost al nostru jurământ!

Voci. Și jurământul îl ținem! Aici stăm!

Unul. O, când ar fi ținut toți jurământul,
Ați căpitanii n'ar intra 'n mormânt!
Să fie Nuțiu pe veci afurisit!

Altul. Prin Nuțiu, sau prin un alt mișel ca Nuțiu, —
Dar' credeți, Horia trebuia să cadă,
Căci la mari lucruri s'a încumețit,
Ear' lumea și-ale ei orîndueli,
Ca și o stâncă 'i-au stat împotrivă!

Costan. Vrei să trăesci în țeara ta ca rob,
N'ai decât să pui mânilé în sin.
Cin' vrea să scape de robie — lupte,
Unde nu-i luptă, nu e nici vieță! (Sunete de tobă după scenă.)

Voci. Ah! sunete de tobe! Ei sînt! Ei!
O di nefericită! di de jale!
Români, Români, noi am rămăas orfani!

Scena a șesea.

(O grupă de soldați cu tobe și trîmbițe, urmează călăii cu instrumentele de executare, apoi Horia și Cloșca în lanțuri, la dreapta și stînga câte un preot, persoanele tribunalului: Kemény, Mailath, Kendeffy, Nopcsa și alții, în urmă o altă grupă de soldați. După-ce se așează toți în ordinea cuvenită, persoanele tribunalului urcă altanul. Tăcere adîncă.)

Kemény (cetesce).

În numele Maiestății Sale!

Din partea tribunalului Albei-de-jos împreună cu comisiunea cesaro-regală, compusă din cei mai aleși sfetnici ai Maiestății Sale, pentru cercetarea turburărilor ivite între țeranii din marele principat al Transilvaniei, — s'a pronunțat la data mai jos însemnată următoarea sentență în contra unor făcători de rele, care au fost supuși cercetării criminale, anume în contra lui Horia, numit Urs Nicolae din Albac, contra lui Ioan Cloșca din Cărpeniș și în contra lui Ioan Crișan din Cărpeniș.

Acești trei criminaliști, după depozițiunile unanime ale martorilor, martori jurați mai presus de ori-ce obiecțiune, sînt constatați de toate crimele câte li-se impută în general și anume, că dînșii au ațîțat turburările, care au izbucnit în acest mare principat pe la finele anului 1784, că dînșii s'au pus în fruntea poporului răsculat, pe care singuri l-au adunat, i-au pus căpitani mai mici și l-au făcut să le depună jurământul de credință în lupta contra Ungurilor.

Preste tot dară, Horia, Cloșca și Crișan ca autori principali și corifei, ca unii, care au turburat cu rēutate și cu intențiune liniștea publică, ca agitatori, amăgitori, ca unii, care au fost căpitani la omorurile și aprinderile cele mai scelerate, la tălhării și prădări violente — în conformitate cu codul criminal Teresian, articolul 62 despre tulburări și tumulte, ear' articolul 90 despre tălhării, au să fie duși pentru crimele aceste la locul îndatinat de supliciu și acolo să li-se frîngă cu roata toate membrele corpului, începînd de jos în sus, anume mai ântăiu lui Cloșca, apoi lui Horia, și în modul acesta să fie trecuți din vieață la moarte, ear' corpurile lor să se despice și taie în patru bucăți, capul și părțile corpului să se pună pe roată prelîngă diferite drumuri, și anume în comunele unde au comis crudișimile cele mai scelerate, ear' inimile și intestinele să se îngroape aici la locul supliciului.

Asupra lui Crișan, care s'a subtras dela pedeapsă prin sinucidere, se va aplica aceeași pedeapsă, anume, corpul mort al acestui criminalist și tălhar să fie tîrît de călău la locul de supliciu și acolo în conformitate cu codul criminal Carolin și Teresian, gădele să-i taie capul și să-i despice corpul în patru bucăți, capul să i-se pună în țepă la locul domiciliului seu în Cărpeniș, ear' celelalte patru bucăți să se așede pe roată și să se pună în patru cornuri ale țerii.

Această sentență s'a pronunțat pentru cei vinovați ca o pedeapsă binemeritată, ear' pentru alții asemenea lor, ca să le fie de exemplu și oroare.

Tribunalul Albei-de-jos, împreună cu comisiunea cesaro-regală!

'Nainte de-a vă da călăului,
V'aduc aminte de o lege vechie,
Prin care ori-ce făcător de rele,
Ajuns pe pragul morții, e în drept,
De-a cere grația 'mpăratului.
Cu toate-că de voi departe-i grație,
Eu, ca judecător, mă țin de lege.
Deci, Cloșco, te întreb: ceri grație?

Cloșca. Așa cum voi ni-ați făcut judecata,
Ar fi ca voi să cereți grație
Dela judecătorul cel înalt.
Voi numai fapta goală-ați judecat-o,
Al ei isvor — inima omului
Și cugetul — nu sciți să-l ispitiți,
Nici voi — nici Împăratul. — Nu cer grație!
Ce eu în lume am păcătuit,
Demult s'a judecat, curat și drept,
Acolo sus — și-aici în al meu piept!
Deci împacat cu mine — plec din lume!

Kemény (cătră Horia)

Te 'ntreb pe tine Horia, dintre toți
Ca cel mai mare vinovat — ceri grație?

Horia. Că sîntem vinovați, nu pot să ȳic,
Dar' că noi purtăm la toate vina,
O vȳd, căci faptele sînt ale noastre,
Și ale noastre și urmările.
Dar' martor ne e Tatăl cel ceresc!
Nu pofta de-a prăda și pustii, —
Al nostru drept, răpit de-un neam străin,
Al bietului Român năcaz și chin,
Acele ne-au împins la rȳsculare.
Când dreptul tȳu cu bine nu-'l poți scoate.
Ia arma 'n mȳnă, arma-'ți dȳ dreptate!
Așa sună a firii lege vechie!
Și 'n lupta pentru traiul vieții noastre,
Noi cel puțin această aspră lege
Avem pe partea noastră. —

Darȳ voi,
Rȳspundeți, ce-aveți voi pe partea voastră,
Cȳnd ne aduceți astȳ judecatȳ?

Au noi sîntem de vină, că 'n Ardeal
În loc de drept, domnesce foc și roată,
În loc de legi — spînzurători și țeapă,
Călăi, unde se cer judecători!
Credință, limbă tot . . . lăsați să gat!
Priviți colo, acel sorman popor,
De-ale robiei ghiare sfășiat —
Precum 'l-ați urmărit fără cruțare
În drumul desnădăjduirii sale,
Când cu puterea vru să-și facă drept,
Căutându-i toate ale lui greșeli,
Ce în mânia oarbă le-a făcut, —
Voi, sfetnici mari ai Maiestății Sale,
De ce n'ați urmărit pe-acel popor
Și 'n drumul vieții sale amărîte,
În chinul seu și în durerea sa?
De ce nu v'ați virit numai odată
În strîmta lui căscioară, în colibă-'i,
Acolo, 'n sinul negrului pămînt,
Unde 'l-ați osândit la o vieață
Lipsită și de cel mai mare dar
Ceresc, — de-a soarelui lumină blîndă,
Acolo, sfetnici mari și luminați,
Ați fi aflat cheia răscoalei noastre!
Nu cum? dar' pentru-ce s'au sêvirșit
Câte s'au sêvirșit? — e întrebarea,
Aceasta trebuia căutat prin lege!

Kemény (rece.) Pentru mișei e legea gata: moartea!

Horia. Nu moartea e amarul astei vieți,
E încă o bucată mai amară.
Prăsită în adîncul iadului,
De cer și de pămînt e blăstemată!
Tradare o numesc toți cu fiori! (arătînd pe nobili.)
De n'ați fi voi acolo, trădători,
Acel popor n'ar fi păcătuit.
Dar 'l-ați vîndut, tradat, 'l-ați părăsit
Și singur 'l-ați lăsat, de capul seu,
Păn' a ajuns la răsvrătire — eată-'l!
Răspundeți voi acum: cine-i mișel?!

Kemény (frîngînd bêtul justiției în două, aruncă pîrticelele la picioarele căpitanilor).

Aici răspunsul: Moarte preste voi!

(Mișcare în popor. *Kemény* îi aruncă o privire impunătoare. În momentul acesta se aude sgomot după scenă.)

Ileana (după scenă.)

Lăsați-mă la domni! Dați loc, creștini,
Că trebuie să-l ved! Nu mă cunoașteți?
Sunt eu, Ileana! fata lui! Dați loc (își face loc prin mul-
țime, apare ca turbată pe scenă și voesce să urce treptele la
Kemény. Doi soldați i-se pun în cale.)

Soldații. Napoi!

Ileana (împingându-i.) Voi înapoi! slugi de călău! (urcă altanul și se
aruncă la picioarele lui Kemény.)

Iertare pentru tatăl meu! Iertare!

Kemény (cătră cei din giur.) A cui e fata asta?

Un nobil. A lui Horia!

Ileana. Da, fata lui, nefericita fată,
Săracă, singură, străină 'n lume,
Nebună mai, spre tine ridic mâna:
Fă-ți milă de-al meu tată! Dă-i iertare!

Kemény. Scoli sus, copilă, și te liniștesce!

Ileana. Cunosci culmea durerii sufletesci?
Măicuța moartă, al meu mire mort,
Ear' tatăl meu în lanțuri ferecat,
Și vrei să mă împaci cu vorbe seci!
Dă lui iertare, ori dă-mi mie moarte!

Kemény. Nici moarte ție, nici iertare lui (vrea să meargă.)

Ileana (îmbrătoșându-i genunchii, disperată.)

Ha, nu te las, de aici eu nu te las!
În fața ta, trântită la pământ.
Așa rămân, pân' lacrimile mele
Îți vor muia inima împetrită!
Sdrobesce, frânge, taie-mă'n bucăți,
Și câți călăi în giurul tău adună-i,
Dar' dă iertare tatălui! Iertare!

Kemény. În fața legii mila se ascunde,
Ce stă în lege trebuie să sufere!

Ileana. Și ce stă 'n lege?

Kemény (năcăjit.) Aceea ce-l așteaptă.

Ileana (strigă.) Și ce-l așteaptă?

Kemény (mănios.) Femeie nebună!

Scii ce așteaptă pe tot hoțul: roata!

Ileana (sculându-se, rîde ca nebună.)

Hoț tatăl meu! și roata îl așteaptă! (ride eară.)
Dar' ce așteaptă pe aceia, spuneți,

Cari joc își bat de-a omului evlavie,
Cari în puterea nopții întră 'n casă
Și tâlhăresce fata o răpesc
De lângă trupul mort al mamei sale?
Ce sunt aceia! ce-i așteaptă? spuneți!? (cu glas nebuțatic.)
Nu-i drept aici — nici Dumnezeu în cer! (poporul își
face cruce.)
Nu-i Dumnezeu în cer! (aruncându-se la picioarele lui Horia.)
O tato! Tato!

Horia (ridicându-o).

Copila mea! Împacă-te cu soartea,
Cum tatăl tău s'a împăcat cu ea.

Ileana. Nu-i pace pentru mine, nici mângâiere!

Horia. Singurătatea dă inimii pacea!
Ascult' aici! O mănăstire stă
În codrul des de brați, o scii și tu.
Spre ea îndreaptă-ți pașii tăi acum,
În poartă bate și de scut te roagă.
În ea afla-vei pacea sufletească,
În ea, lin ca isvorul lin din luncă,
Vor curge dăilele vieții tale,
Și 'n taina lumii adâncindu-te,
Cu mulțumire vei afla odată,
Că este Dumnezeu în cer!

Ileana (îmbrățișându-l).

O tato!

Cloșca. Ileano, o rugare, — cea din urmă!
După-ce s'a 'mplini cuvântul legii,
În patru cornuri ale țerii pleacă,
Și-a trupurilor noastre părțicele
Le-adună și le 'ngroapă creștinesce,
Căci n'am fost hoți și nici tâlhari n'am fost!

Horia. Da, fă aceasta (cu voce înăbușită) și pe min' — mă pune —
Acolo — lângă maică-ta (apucându-o de mâni) și acum...

Ileana. O Doamne! greu apasă mâna ta!

Horia (luându-i capul între mâni).

Mai uită-te la min' odat' (emoționat) Ileano,
Sărmană dragă fată — eu te las (o sărută și desfăcându-se
din mâinile ei, urcă treptele altanului dimpreună cu Cloșca).

Ileana (desperată întinde mâinile după ei).

Părintele 'ndurărilor! ajută! (cade în brațele lui Costan. Pre-
când Cloșca coboară treptele pe cealaltă parte a altanului, Horia
se opresce pe altan, apoi către popor.)

Horia. Popor nefericit! Și ție-o vorbă!

Kemény. Nici un cuvânt! (cătră soldați) mișcați din tobe! Tușiu! (larmă
de tobe și trîmbițe).

Horia. Ha! dați! suflați! să tremure vësduhul!
Căci deșteptarea neamului român
Nu o sugrumă nici călăi, nici furci,
Nici sgomotul de tobe! Dați! suflați! (Tobe!e sună. Călăii
îl iau în mijloc și dispar cu el după altan. Mișcare și murmur
între popor.)

Kemény. Voi morăiți? (cătră soldați.) Ha! Arătați-le
Gurile pușcilor!

(Soldații iau pușcile gata. Tăcere adâncă. Se aude sunetul unui clopot, po-
porul ingenunchiază. Kemény dă un semn, se aude sunetul unei lovituri, apoi
o oftare adâncă.)

Ileana. O tato! (țipă și apoi leșină în brațele lui Costan.)

Costan (ținând pe brațul stâng pe Ileana și ridicând mâna dreaptă spre cer,
cu voce sërăbătorească.)

Ai neamului român sfinți mucenici!
Voi ați cădut! — Idea se înalță!

(Clopotul sună. Grupă. Cortina cade.)

BCU Cluj Central University Library Cluj

